Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 130 (10115) | 1976 чылдың июнь 1, вторник | 1925 чылда үнделиттинген | Өртээ 2 көп.

«Тыва даг-дүгү» комбинатка Владимир Ильич Ленинниң адын тывысканы-биле холбаштыр бистиң республиканың тудуг, үлетпүр бүдүрүлге черлеринде байырлыг митингилер болуп турар.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ МИТИНГИЗИ

Дүүн республика найысылалының дөрткү болгаш бешки микрорайоннарының тудуңкан черинде шөлге Кызылдың тудуг эргелелдериниң тудугжуларының, монтажчыларының митингизи болган. Ону «Тыва даг-дүгү» комбинатка улуг башчы Владимир Ильич Ленинниң адын тывысканынга тураскааткан.

Митингини «Тыва тудуг» трестиң партком секретары С. Краснопёров ажыткаш, трестиң эргелекчизи А. Бернгардтка сөс берген.

— Мырынай чоокта чаа, В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болганынга холбаштыр Тываның тудугжулары күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алганнар—деп, ол чугаалаан. Олар «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээн тудуп доосказ, ажыглалга киирген. Ол дээрге, республиканың бүдүрүкчү күштериниң хөгжүдеринге Тываның бүгү ажылчы чоннарының, тудугжуларының, монтажчыларының, транспортчуларының болгаш комбинаттың ажылчыннарының күш-ажылчы улуг тиилелгези болган. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга киирген соонда аңаа Владимир Ильич Ленинниң адын тывыскан—ол дээрге, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың республиканың аар үлетпүрүнүң баштайгызын бедик-биле үнелээнинин демдээ болур.

Ол тудугну кылырда бир миллион ажыг тонна бетонну куткан, дыка хөй хемчээлдиг демир конструкцияларны эптеп тургускан болгаш 30,9 миллион рубльдиң ниизы-бүрү тудуг-монтаж ажылдарын кылган.

Ийиги ээлчегниң тудуунга хоочун тудугжулар Күжүгеттиң, Галайконун болгаш өскелериниң-даа удурткан бригадалары эң шылгараңгай ажылдааның демдеглээр херек.

А. Бернгардт «Тыва тудуг» трестиниң баштаар чериниң, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының, бүгү тудугжуларының, монтажчыларының өмүнээзинден комбинаттың коллективинге байыр чедиргеш, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле улуг-улуг чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Индирде 48-ки тудуг эргелелиниң бригадири Н. Суворова:

— Даг-дүгү арыглаар комбинатка В. И. Ленинниң адын тывыскан чорук бистиң тудугжуларга улуг алдар. Тываның индустриязының баштайгызының тудуунга бистиң эргелелдиң дыка хөй шеверлекчилери боттарының үлүүн киириштиргеннер. Бистен сезен кижи аңаа барып, ай, квартал планнарын үргүлчү 140—150 хуу күүседип турганнар. Бистер В. И. Ленинниң адын комбинатка тывысканынга чоргаарланып турар бис.

Амгы үеде бистиң шеверлекчилер, эң ылаңгыя Н. Оюннуң, А. Ельшованың болгаш өскелериниң-даа бригадалары социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Оңгу беш чылдың баштайгызының планныг даалгазын хуусаадан эрте, декабрь бешке күүселирин бистиң эргелелдиң ажылчыннары шиитпирлээн — деп, ол чугаалаан.

— Бистиң монтажчыларывыс «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуунга база идепкейлиг ажылдааннар—деп, «Кызыл тудуг» эргелелиниң улуг панельдиг бажың эптекчизи Салчак Чайдып сөс алгаш, чугаалаан.—Бистер Ак-Довуракка баргаш, 13-кү галлереяны, үүрмектээр цехти болгаш өске-даа чугула участоктарны чогуур хуусаазындан эрте кылып доосказ бис. Бистиң монтажчылар бригадазы дөрткү микрорайонда улуг панель бажыңның тудуунда шалыпчы ёзу-биле ажылдап турар. Оңгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын, СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга күүседир дээш моон-даа соңгаар улам бедик бүдүрүкчүлүг болгаш эки шынарлыг ажылдаарывысты бо митингиге аазап тур бис.

Чер ажылдарының тудуг эргелелиниң омунээзинден эш Евдушенко сөс алгаш, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээнге 40 ажыг кижиниң барып, үре-түңнелдиг ажылдаанын чугаалаан. Ол чылыгларнары оңгу беш чылда шалыпчы ёзу-биле ажылдаарынче кыйгырган.

Митингиниң киржикчилери «Тыва тудуг» трестиниң коллективиниң немелде хүлээлгезин чаңгыс үн-биле чүүлдүгзүнүп, бадылааннар. Тресттиң тудугжулары оларның ажылын партияның болгаш чазактың улуг үнелелинге харыы кылдыр оңгу беш чылдың бирги чылында Элегес-Аксында хана материалдары кылыр заводту декабрь 1-де ажыглалга киирерин хүлээнген. Ол ышкаш пландан дашкаар 119 аал ниити чурттаар № 2 бажыңны туткаш, дужаап бээр. Республиканың хөгжүм-шии театрының тудуунга 300 муң рубльдиң ниизы-бүрү ажылдарын немештир кылыр болгаш камгалалыг чорук дээш бүгү-ниитиниң демиселин чарлаар деп хүлээлгеде айыткан. Чаа бедик хүлээлгени ыяп-ла күүседирин митингиниң киржикчилери шиитпирлээн.

Митингиниң киржикчилери «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээниң тудугжуларынга, монтажчыларынга болгаш ажыглакчыларынга байырлыг телеграмма чоруткаш, ооң телевилээн күчүзүп долузу-биле ажылдаарынга дүрген чедерин күзээн.

Т. МОНГУШ.

НАЙЫРАЛДЫГ АЯН-ЧОРУК-БИЛЕ

БАГДАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Араб Социалистиг чаартылышкын партиязының Удуртулгазының, Ирак Республиканың Революстуг Командылалының болгаш чазаның чалааны-биле албанның найыралдыг аян-чоруун кылып ында чеде берген.

Аэродромга А. Н. Косыгинни Араб Социалистиг чаартылышкын партиязының Удуртулгазының Чиңгине секретарының оралакчызы, Иракның Революстуг Командылалының Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Саддам Хусейн, Араб Социалистиг чаартылышкын партиязының удуртур ажылдакчылары, Революстуг Командылал Чөвүлелиниң кежигүннери, министрлер, республиканың чепсектиг күштериниң дээди офицерлери уткуп алган. ССРЭ-ниң Иракта элчини А. А. Барковский база уткаарның аразынга бар турган.

Багдадтың делегей аэропортун ССРЭ-ниң болгаш Иракның күрүне туктары-биле шимеп каастаан турган. Ийи чурттуң күрүне гимннерин күүсеткен. А. Н. Косыгин биле Саддам Хусейн хүндүлел таңныылының чыскаалын эргип эрткен.

Аэродромдан доктаар черинге чедир орукка хүндүлүг совет аалчыга ирак найысылалдың чурттакчылары өөрүшкүлүг байыр чедирип турган.

А. Н. Косыгин-биле кады ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даштыкы экономиктиг харылзаалар талазы-биле күрүне комитединиң даргазы С. А. Скачков, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, ужар чүүлдүң генерал-полковниги Г. П. Скориков олар Багдадта чеде берген.

* * *

Москвадан Иракче бар чорааш, эш А. Н. Косыгин Ереванга доктааган.

Эш А. Н. Косыгин майның 29-та Ереваннан Багдадче чорупкан. Ону Арменияның Компартия ТК-зының бирги секретары К. С. Демирчян, Армян ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Е. Саркисов, Армян ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. А. Арзуманян, албанның өске-даа кижилери үдээн.

* * *

А. Н. Косыгинниң Иракта чоруп турары

БАГДАД. (СЭТА). Араб Социалистиг чаартылышкын партиязының Удуртулгазының Чиңгине секретарының оралакчызы, Ирак Республиканың Революстуг Командылалының Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Саддам Хусейн албанның найыралдыг аян-чоруун кылып чеде берген СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге алдар болдуруп, майның 29-туң кежээзинде хүлээп алышкын кылган.

Ук хүлээп алышкынга Араб Социалистиг чаартылышкын партиязының Удуртулгазының, Революстуг Командылал Чөвүлелиниң кежигүннери, министрлер, чепсектиг күштериниң дээди офицерлери Ирак Республиканың көскү политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, ол чуртта дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары киришкен.

Совет таладан А. Н. Косыгинни үдеп чоруур кижилер, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Иракта элчини А. А. Барковский хүлээп алышкынга киришкен.

Хүлээп алышкын чылыг, найыралдыг байдалга эрткен.

Майның 30-де А. Н. Косыгин Билдинмес солдаттың хооруунге чечектер салган.

Мөңгеде хып турар оттуң чанынга хүндүлел таңныылын тургускан турган. Чуртунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге өлген ирак патриоттарының туфаскаалын А. Н. Косыгин болгаш ону үдеп чоруур кижилер минута хире ыыт чок тура ёзулаан. Багдадтың төп шөлдериниң бирээзинге болган ол ёзулалга Иракның албан кижилери база киришкен.

* * *

А. Н. Косыгинниң А. Х. Аль-Бакр-биле ужурашканы

БАГДАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Араб Социалистиг чаартылышкын партиязының Удуртулгазының Чиңгине секретары, Ирак Республиканың Революстуг Командылалының Чөвүлелиниң Даргазы, Президентизи Ахмед Хасан Аль-Бакр-биле ужуражылгазы майның 30-де Президент ордузунга болган.

Найыралдыг байдалга болгаш бот-болуп билчиришиг ёзузунга эрткен беседаның чорудулгазында совет-ирак харылзааларның айтырыгларының талазы-биле саналонал солчуушкуну болган. 1972 чылдың найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээзиниң бижиг үндезининге тургустунуп турар үре-түңнелдиг кады ажылдажылга Совет Эвилели биле Ирак Республиканың аразында тургустунган болгаш таарымчалыг хөгжүп турар дээрзин ийи талалар демдеглээн.

Кайы-кайызынга сонуургалдыг болуп турар делегейниң өйү келген айтырыгларын база чугаалажып көрген. 1967 чылда элежеттирген бүгү-ле араб девискээрлерден Израильдиң шериглерин үндүрер болгаш Палестинаның араб улузунуң бодунуң тускайлаан күрүнезин тургузар эргезин киириштир, ооң дүрүм ёзугаар национал эргелерин хандырар болза, чүгле ол таварылгада айыылдыг одагны узуткап база ол районда байдалды аайлап таарыштырып болур деп Чоокку Чөөн чүкте байдал-биле холбаштыр талалар бадыткаан. Израиль агрессиязының уржуктарын дүрген узуткаарының болгаш Чоокку Чөөн чүкке чоптуг база быжыг тайбыңны тургузарының эрге-ажыктарынга араб чурттарның болгаш улустарның чаңгыс эвин быжыглаарының эргежок чугулазын онзалап демдеглээннер.

Беседага ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының дузалакчызы Б. Т. Бацанов, Революстуг Командылал Чөвүлелиниң кежигүнү, Ирактың күш-ажыл болгаш социал херектер министри И. Мустафа, планнаашкын министри А. Хамдани олар киришкен.

* * *

БАГДАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң ИКП ТК-ның Бирги секретары А. Мухаммед-биле, ИКП ТК-ның Политбюро кежигүннери З. Хейли болгаш К. Ахмед, ИКП ТК-ның кежигүннери А. Абдалла болгаш М. Ат-Талабани олар-биле ужуражылгазы майның 30-де Багдадка болган.

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынче, чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин улам ынай көдүрерин хандырарынче угланган совет кижилерниң политиктиг база күш-ажылчы калбак идепкейиниң дугайында А. Н. Косыгин ИКП-ның удуртур ажылдакчыларынга информастап дыңнаткан. Тайбың болгаш делегейниң кады ажылдажылгазы дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш улам ынаайгы демиселдиң СЭКП-ниң XXV съездизинге чүүлдүг деп көрген программазын боттандырар сорулга-биле делегей ареназынга СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң ажыл-чорудулгазын ирак эштерге толдаргай таныштырган. Ол программаның эң чугула сорулгаларының бирээзи болза Чоокку Чөөн чүкте айыылдыг дайын одаан узуткап чок кылыры болур дээрзин онзалап демдеглеттинген.

СЭКП ТК-ның өмүнээзинден А. Н. Косыгин ирак коммунистерге байыр чедириишкинин болгаш ирак улустуң эрге-ажыктарынга Ирактың Компартиязының патриотчу болгаш интернационалчы ажыл-чорудулгазынга чедиишкиннерни күзээнин дамчыткан.

ИКП өске антиимпериалистиг күштер-биле, бирги ээлчегде Араб Социалистиг чаартылышкын партиязы-биле демнежип турган, Иракта национал-демократтыг революцияның чаалап алышкыннарын быжыглаар болгаш улам ынай хөгжүдер дээш хажык чок демисежип турарының дугайын ирак эштер чугаалаан. Ирак Республикага депшилгелиг ёзу-чурумну быжыглаарын, депшилгелиг национал-патриоттуг фронтунуң хемчээлдеринге чурттуң өске-даа депшилгелиг күштери-биле коммунистерниң кады ажылдажылгазын хапыладырып ИКП бирги чергениң ужур-дузалыг деп көрүп турарын олар онзалап демдеглээн.

Ужуражышкын акы-дуңма найыралдың болгаш бот-бодун билчиришиниң байдалынга эрткен.

(СЭТА).

Бөгүн—Уруглар камгалалының делегей хүнү

АЖЫ-ТӨЛДҮҢ ААС КЕЖИИ

Июнь бир — Уруглар камгалалының делегей хүнү. Бо чылын ону 27 дугаар демдеглеп турар. Совет Эвилелинде болгаш социалистиг чурттарда ол хүн эң чырык, өөрүшкүлүг байырлал кылдыр демдеглеттинип турар, капиталистиг чурттарда ол хүн аныяк салгалдың камгалалы дээш демиселдиң хүнү боор турар. Капиталистиг делегейде аш-чуттан, аарыглардан өлүп хорап турар чаштар хөй.

Бистиң уругларывыстың амыдыралы болгаш кадыкшылы, өөредилгези болгаш кижизидилгези, оларның келир үези дээш Коммунистиг партия, Совет күрүне доктаамал сагыш салып турар. Ажы-төл дээш сагыш салыышкын хөй талалыг. «Уруг бүрүзүнүң аас-кежиктиг чаш назынын хандырары—коммунистиг ниитилелди тургузарының эң чугула болгаш буянныг сорулгаларының бирээзи» дээрзин СЭКП-ниң Программазында бижип каан.

Ие-чашты камгалаарының системазын чуртта тургускан болгаш ону улам сайзыраңгайжыдып турар. Бичии кижиниң кадыкшылы дээш сагыш салыышкын ол төрүттүнер ырак мурнунда-ла эгелээр. Бистиң чуртувуста 10 муң ажыг херээжежер консультациялары, божудулга бажыңнарының 200 муң ажыг оруннары бар.

Ие болурунга белеткенип турар херээжен кижиниң күш-ажылын хоойлу камгалап турар. Ажыл стажы хамаарылга чокка 16 неделяның шөлээзин алыр, ону чүс хуу кылдыр төлеп бээр. Ийи уруглар төрүттүнген ийикпе божуушкун берге байдалдыг болган таварылгада ооң шөлээзи узун болур.

Бистиң чуртувуста уругларның кадыкшылын эмнелге-профилактика албан черлериниң калбак четкизи камгалап турар. 94 муң хире уруглар эмчилери, өске-даа хөй медицина ажылдакчылары ында ажылдап турар. Чартык чүс чыл дургузунда ССРЭ-де уругларның өлүр чоруу 11 катап кызырылган.

Тоску беш чылда ие-чаштың камгалалының талазы-биле улуг сорулгаларны боттандырган. Эвээш орулгалыг өг-бүлелерге немелде акша төлевирин база тыпсып турар. Ие херээженнерге көргүзүп турар чиигеделер оон-даа хөй. Ажы-төлдү кижизидип өстүрүп турар иелерни маадырлар-биле дөмей үнелеп көрүп турар.

Филиппиниң Президентизиниң Москвада келгени

Филиппины Республиканың президентизи Фердинанд Э. Маркос биле Имельда Ромуальдес Маркос ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаашын ёзугаар май 31-де албанның аян-чоруун кылып Москвада чедип келген.

Филиппины Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметтинген аэродромга Фердинанд Э. Маркосту, ооң кадайын болгаш оларның-биле кады келген албан кижилерин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, албанның оон-даа өске кижилери уткуп алган.

(СЭТА).

ТӨРЭЭН ЧУРТУНЧЕ ЧОРУПКАН

АЛМА-АТА. АУР-нуң Совет Эвилелинге албанның аян-чоруун кылып чораан Премьер-Министри Лопу ду Насименту дүүн Казахстанның найысылалындан төрээн чуртунче чорупкан.

Аэропортка хүндүлүг аалчыны Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Б. А. Ашимов болгаш албанның оон-даа өске кижилери үдээн.

Чарыштың ачызында

Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» совхозунуң малчыннары оңгу беш чылдың бирги чылында бедиктиг социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Сүт-бараан фермаларында, бригадаларда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедири, ону күрүнеге садарының даалгазын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты дээштиг организастааның түңнелинде күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын ажыл-агый ажыр күүсеткен. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге бо продукцияны 143 центнерге хөйнү саткан.

Ам каш хонук болгашла күрүнеге сүт садарының чартык чыл планын совхоз күүседиптер.

Туран сүт-бараан фермазының саанчылары ажыл-агыйның планныг онаалдазын күүседиринге төлептиг үлүүн киирип турар. Олар чыл эгезинден бээр эки ажылдаан. Коммунистер Зоя Седипей, Тамара Матина, Галина Павунаук социалистиг чарышка эң ээре көргүзүглүг болганнар.

Совхозтуң хойжуларының ажыл-херээ база эки, ам безин чүс баш төрүүр хойга онааштыр 82 хураганны доруктуруп алган, ол эрткен чылдың көргүзүүнден хөй.

Социалистиг чарыштың түңнелин ай, квартал санында үндүргеш, мурнакчыларны илередип, чарыштың негелдезин ёзугаар материалдыг база моральдыг шаңнаалдарны тыпсып турар.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

ФЕСТИВАЛЬДЫҢ ШАҢНАЛДАРЫ

Фестивальдың түңнелинге тураскааткан хурал түңнел концерт соонда болган. Көрүлде талазы-биле республиканың оргкомитединиң даргазы К. С. Шойгу хуралды ажыткан. Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушку фестивальдың түңнелдерин үндүрген. Ийиги ээлчегге ниитизи-биле он сес коллектив 1,5 муң кижи киришкен. Оларның аразындан 1970 кижи ажылчыннар болгаш колхозчулар. Ниити ырларда бир муң хире кижи, танцыларда 386 кижи киржип турар. Уран номчулга, эстрада болгаш улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестрлери, ыры ансамбльдери, хомусчулар ансамбльдери, национал инструментилер ансамбльдери дээш өске-даа жанрлар хөгжүп сайзыраанын министр демдеглээн.

Улусчу чогаадылга фестивалының ийиги ээлчээнге дараазында коллективтер тус-тус жанрлар аайы-биле тиилекчилер болган.

Ниити ыр коллективтери: Кызылдың ыры болгаш танцы ансамбли бирги чергениң дипломну болгаш пианино-биле шаңнаткан. Ак-Довурактың Культура ордузунуң база Улуг-Хемниң ниити ыр бөлүктери база бирги чергениң дипломнары болгаш өртектиг белектер-биле шаңнаткан.

Ниити ыр талазы-биле ийиги чергениң дипломнарын Чөөн-Хемчик, Тес-Хем районнарның ниити ырларынга, а үшкү чергениң дипломнарын Эрзин, Өвүр, Тожу районнарның ниити ыр бөлүктеринге тывыскан.

Танцы талазы-биле: Бирги чергениң дипломун болгаш өртектиг белек (баян)-биле Самагалдайның Культура бажыңының танцы коллективи, ийиги чергениң дипломун Ак-Довурактың Культура ордузунуң база Эрзинниң Культура бажыңының танцы коллективтери шаңнаткан. Улуг-Хемниң Ак-Туругда база Чадаананың Культура бажыңының танцы коллективтери үшкү чергениң дипломнары-биле шаңнаткан.

Оркестрлер талазы-биле: Бирги чергениң дипломун өртектиг белек-биле (магнитофон) кады Кызылдың өөредилге черлериниң оркестринге тывыскан. Самагалдайның орус улустуң хөгжүм херекселдериниң база Сарыг-Септиң Культура бажыңының оркестрлеринге ийиги чергениң дипломнарын тывыскан. Үшкү чергениң дипломун Чадааның Культура бажыңының оркестри алган.

Тыва хөгжүм херекселдериниң ансамбльдери: Бирги чергениң дипломун болгаш өртектиг белекти (аккордион) Чадаананың Культура бажыңының национал хөгжүм херекселдериниң ансамблинге тывыскан. Ийиги чергениң дипломнарын Барыын-Хемчиктиң болгаш Өвүрнүң хөгжүм херекселдериниң ансамбльдери, а үшкү чергениң дипломун Бай-Тайганың национал хөгжүм херекселдериниң ансамбли алган.

Хомусчулар ансамбльдериниң талазы-биле: Бай-Тайга районнуң хомусчулар ансамблинге бирги чергениң дипломун, ийиги чергениң дипломун Мөңгүн-Тайга, Улуг-Хем районнарның хомусчулар ансамбльдеринге тывыскан.

Ыры ансамбльдериниң талазы-биле: Самагалдайның Культура бажыңының эр улус ансамбли бирги чергениң дипломну-биле кады өртектиг белекти (аккордион) алган. Ийиги чергениң дипломун Кызыл районнуң «Мир» Культура бажыңының база Кызыл хоорайның «Геолог» Культура бажыңының ыры ансамбльдери чаалап алган. Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» совхозта база Кызылдың автоорук техникумунуң ыры ансамбльдери үшкү чергениң дипломун алган.

Эстрада ансамбльдери: Бирги чергениң дипломун «Бии-Хемниң оттары» деп ансамбльге, ийиги чергениң дипломун Ак-Довурактың Культура ордузунуң ансамблинге тывыскан.

Костюмнер талазы-биле: Хову-Аксының коллективинге бирги чергениң дипломун база өртектиг белекти, ийиги чергениң дипломун профтехөөредилге эргелелиниң бот-тывынгыр уран чүүл коллективинге, Эрзин болгаш Каа-Хем районнарның коллективтеринге тывыскан. Үшкү чергениң дипломнарын Тожу, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның коллективтери чаалап алганнар.

Сыгыт талазы-биле: Чөөн-Хемчиктиң «Алдан-Маадыр» совхозта «Сыгырга» ансамблинге бирги чергениң дипломун болгаш өртектиг белекти тывыскан. Ийиги чергениң дипломун Мөңгүн-Тайганың Культура бажыңының, үшкү чергениң дипломун Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа кодээ Культура бажыңының ансамбльдери алган.

Уран номчулга талазы-биле: Бирги чергениң дипломун болгаш өртектиг белекти Бай-Тайганың Тээлиде эмчи Анатолий Артаага тывыскан. Каа-Хем районда КМК начальниги А. А. Моргун ийиги чергениң дипломну-биле шаңнаткан. Үшкү чергениң дипломун Тес-Хемден Эмма Цалагова алган.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүң эң идепкейлиг киржикчилеринге, ооң энтузиастарынга тус-тус шаңналдарны база тывыскан.

Бирги, ийиги, үшкү чергениң дипломантыларындан болгаш өске-даа эң шилиндек бот-тывынгыр артистер келир чылдың эгезинде болур зона көрүлдезинге барып киржир.

«Тыва даг-дугу тудуг» эргелелиниң мурнакчы болгаш дуржулгалыг тудугжузу Лупдуп Сыдааның бо чылын май 11-де үнген 112 дугаарлыг «Шынга» парлаттынган «Сүмелешсе кандыгыл?» деп тудугжуларга чагаазын улуг сонуургал-биле номчуп таныштым. Ук чагаа-биле бүрүн чөпшээрежип каттыштым, бо талазы-биле бодумнуң санал-оналым кадыксадым.

ЧУГУЛА АЙТЫРЫГ-ДЫР

Чагааның автору тудугнуң шынарын болгаш тудуг материалдарының камналгазын экижидер талазы-биле чоптуг болгаш үеде келген айтырыгны көдүрген-дир. Онгу беш чылдың шынарының болгаш бүдүрүлгениң ажыктыын бедидерениң беш чылы болдурары бистиң сорулгавыс. Ынчангаш шынар болгаш камналга айтырыы бүдүрүлге, харындаа бригада, участок бүрүзүнге кол черни ээлээн турар ужурлуг.

Бистиң «Кызыл тудуг» эргелелиниң тудуг объектилеринде тудуг-монтаж ажылдарының шынарын бедидеринче кол кичээнгей салдынып, чамдык дээштиг хемчеглер алдынып турар. Чижээлээрге, бистиң тудугжу бригадаларывыста кол тудуг-монтаж ажылдарының шынарын кандыг демдеке кылганын барымдаалап, ажыл төлевиринин аккорд-шаңналдыг системазын ажыглап турар. Ол чорук ажылчыннарның материалдыг сонуургалын болгаш кылган ажылының шынары дээш бот-харысаалгазын көдүрүп турар. Звенолар, тус-тус тудугжулар, бригадалар аразында сопчарыштарны түңнээрде, кылган ажылдың шынарының демдээн көрүп, тиилекчилерни тодарадып турар бис. Шынары багай ажыл кылган бригада, звено, тудугжу чеже-даа хөй хемчээлдиг ажылды бүдүрген болза, ол чарышка тиилекчи боор үнмес. Ынчангаш бисте тудугжу бүрүзү шынар айтырыын чугулалап көре берген. Эрткен чылдарга бодаарга, тудуг ажылдарының шынары көскүзү-биле экижип турар.

Ол ышкаш тудуг объектилеринде кол болгаш иштики үүрмек тудуг ажылдарын чорударынче тудугну кезектеп, комплекстиг доозар талазы-биле инженер-техниктиг негелде, хайгааралды күштелдирип турары чоптуг. Ынчалза-даа ажылды чедир кылбас, ажа халывыр, оон соонда катап чедир кылыр, төлевилелди хажыдар, үрей кылыр болгаш чуду-каралаар чоруктар ам-даа бисте хөй. Ажылдың шынарынче кичээнгейни болгаш хыналдаңы кошкак тургузуп келгенивистен эрткен чылдарда кол тудуун доозуп, бо чылын ажыглаачы кирип турар тудуг объектилеринге таварыштан бергелер биске, тудугжуларга улуг шалгалда болур ужурлуг. Ынчангаш улуг-даа, биче-даа тудуг бүрүзү эгезинден төнчүзүнге чедир бедик негелде ёзугаар шынарлыг, комплекстиг туттунуп доозулзун дээш организас-техниктиг хемчеглерни баш удур алыр болза эки. Борта инженер-техниктиг ажылдакчыларының ролюн көдүрер.

Шынар болгаш камналга

Тудуг ажылдарының шынары тудуг материалдарының шынарындан база кол хамааржыр. Шынап-ла, шынары багай, стандартка дүүшпес конструкциялардан, материалдардан ажылдың шынары кудулаар болгай. Эртгир өртениң калган азы чедир өртеттинмээн чиг туйбулар, узун-кысказы болгаш сорттаашкыны чедир шын кылдынмаан маңзалар, ыргак-дагыр гипсошлак иштики ханалар тудугга бо-ла чедип келир-дир. Оларның чамдызын заводтарже дедир чорудуп турар бис. Кезек үе эрткенде ол-ла материалдар эде кылдынмаан база катап чедип келир таварылгалар тургулаар. Ындыг болганда тудуг материалдарының бүдүрүлгелеринде продукцияның шынарын харылап турар кижилер хыналдаңы күштелдирзе чогуур. Оон аңгыда мээң мындыг саналым бар. ПГ-1, ПГ-2 марканың иштики өрээл ханаларын ийи аңгы кылбайн, тудуштур бүдүрзе кандыгыл, чүге дээрге, ийи аңгы хананы аңгы-аңгы көдүрүп монтажтаар-дыр бис. Тудуштур чаңгыс кылдыр ныглап каап чүве болза, чаңгыс катап көдүрткеш, монтажтап тургузуптар.

Тудуг-монтаж ажылдарының шынарлыг кылдынары тудугжуларның мергежилинден база хамааржыр. Ынчангаш бистиң чамдык бригадаларывыста дег, дуржулгалыг тудугжуларга аныяк тудугжуларны бижыглаап, оларның мергежилин бедидери чугула.

Тудугга бүдүрүлгениң ажыктыы — тудугларны чогуур хуусаазында болгаш эки шынарлыг, дүрген тудуп доозарында. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнелин чиигедиринден кол хамааржыр. Борта тудуг материалдарының камналгазы кол рольдуг. Бисте бо талазы-биле чамдык хемчеглер алдынып турар. Ол колдуунда-ла бот-орулга-чарылгалыг бригадаларда. Камнап алдынган материалдарның өртээниң 40 хуузун ажылчыннарга төлеп турары ажылчыннарның материалдыг сонуургалын көдүрериңге салдарны чедирип турар. Ол ышкаш объектилерни хуусаазындан эрте дужааганы дээш шаңналды тудугжулар база ап турар болгай. Амгы үеде объектилерде тудуг материалдарының кадагалалы болгаш камналгазы чогуур негелдеге чедир тургустунмаан. Багай кадагалалдан болгаш кам чок чоруктан үрелген тудуг конструкцияларын тудуглар девискээринден бо-ла көрүп болур. Ээ-харысалга чок чоруктан чидиптаа, үрелип-даа турар материалдар кайы хөй. Чижээлээрге, маңзаны хептээшкинге ажыглаан соонда, оон адырып, чыып каар, бир көөрге, чок болур, бир-ле кижи хуу херегтелиниге ажыглаары-биле чүдүрүп алгаш баар, чок болза, оңгарларже бок-биле кады бульдозер-биле үстүрүп каантар. Материалдыг харысалганың ындыг кошкак чоруун ажыглап алгаш, чамдык чолаачылар бедик улуг өртектиг маңза, цемент, дээрбедээн даш, демир-бетон конструкцияларны чүдүрүп алгаш, тудугларже бар чорааш, өскээр ажыглап турар таварылгалар бар.

Моон ужурунда, ажыы-биле чугаалаарга, хуу бажыңнар, дачалар, гаражтар тудугларында улуг өртектиг тудуг материалдары—бажың дээвирлери, чыып эптээр панель хана конструкциялары болгаш өске-даа чугула, үнелиг тудуг материалдары ажыглаттынып турар болу берген. Ындыг болганда тудугга материалдарны хүлээп алырынга, оон кадагалалын күштелдирериңге, материалдарның учёдун экижидер талазы-биле харысаалганы улгаттырарының үези келген. Мастерлер, прорабтар, тудугжулар боттарывыс бүгү-ле чүвеге ээ-харысалгалыг, хумагалыг болурувус чугула. Камналга чаңгыс кадагалап, туйибудан, хүүрек иштин пементиден, кескинди маңзадан, демирден тургустунар болгай. Тудуг бүрүзүнге келген материалдар чөп ажыглаттынган турзун дээш доктаамал кичээнгейни салыр ужурлуг бис.

Шынар болгаш камналга дээш социалистиг чарыштарны тудугларга калбартыры черле чүүлдүг. Ылаңгыя тудугга бот-орулга-чарылганың системазын улам калбартып, материалдыг идиг бериишкинниң дешшилгелиг аргаларын ажыглап тургаш, материал камналгазынга сонуургалды бүгү тала-биле көдүрери чугула.

Чугаалажып тур бис

Тудугнуң бот-үнезин чиигедир дээш тудуг-монтаж ажылдарының графиг хуусааларын сагып, тудуг ажылын чедиишкиннинг чорударынга бистиң тудугаарывысты тудуг материалдары-биле үзүк чокка, чогуур үе-шаанда хандырары хүннүң кол болгаш чугула айтырыы. А бисте бүгү хожудаашкынның үндезини ында болуп турар. Борта чижек кылдыр туйибу хандырылгазын айтып болур. Туйибуга бистиң хүнде негелдевис доңгуп-ле 20-25 хуу күүсеттинип турар. Ынчангаш Элегес-Аксының туйибу заводун ажыглаалче кирериңи, оон продукциязын четтикпейн манап турар бис.

Тудуг ажылының шынарын бедидер, материалдарны камнаар талазы-биле ажыл-ижиивистиң дуржулгазын парлалга дамчыштыр солчуп, силерде кандыг хемчеглер алдынып, четпестерни канчаар чайладып турарывыс дугайын солунга бижип, эш Л. Сыдааның «Сүмелешсе кандыгыл?» деп чүүлүнге киржиринге тудугжу эш-өөрлерни, тудугларда улусчу контролёрларны кыйгырып тур мен.

Ч. ДОНГАК,
«Кызыл тудуг» эргелелиниң дашчызы, № 2 тудуг участогунда партбөлүк удуртукчузу.

МАССАЛЫГ, ДЭЭШТИГ КОНТРОЛЬ ДЭЭШ

Улусчу контроль бөлүктеринде болгаш постуларында отчёт-соңгулдалыг кампания үезинде чоннуң хайгыылчылары кандыг айтырыгларны чугаалажып турарының, амгы отчёт-соңгулдаларның онзагай талаларының дугайында ССРЭ-ниң улусчу контроль комитединиң даргазының оралакчызы И. Д. КОНАХ СЭТА-ның корреспондентинге чугаалаан.

Амгы отчёт-соңгулдыг кампания бедик идепкейлиг, организастыг база ажыл-ишчи байдаалдыг-биле онзаланып турар. Он-он муң хуралдар болгаш конференциялар эрткилээн, аңаа 40 миллион ажыг ажылчы чоннар киришкен. Оларның үш миллиону санал-оналды берген. Эки белеткелдер, хамыктың мурнунда улусчу контроль органнарынче шыгыы кичээнгей салдышкыны, оларга партия организацияларының удуртулгазы аңаа улуг идигни берген.

Онгу беш чылдың планнарын болгаш онаалдаларын амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң демиселинге боттарының салыышкынын тодаргай ажыл-херектери-биле киирерин оралдашпышаан, хөй бөлүктер болгаш постулар үнелиг эгелээшкиннерни кылган. Москваның, Украинаның улусчу контролерлары профэвилелдер болгаш комсомол организациялары-биле кады материалдыг курлавырлар, оттулар чүүл, электроэнергия камналгазының курлавырларының хөй-нити көрүлдезин эрттирериниң инициаторлары болганнар. Беш чылдың чаа тудугларынга чагыглар күүселдезин контрольдаар дээш дээштиг контрольду организастаар дугайында «Уралмаш» бүдүрүлге каттыжыышкынында бөлүктерниң болгаш постуларның киирген саналы коллективтерде калбак деткимчени алган. Бүдүрүлгени чаартыр болгаш техника-биле эде дерир талазы-биле хемчеглерни күүседирин контрольга алыр деп инициатива Саратовтуң техниктиг шил заводунга төрүттүнген. Горький областың «Тепличный» совхозунуң хайгыылчылары мелиорастаан черлерниң ажыглалын, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрер талазы-биле онаалдаларның күүселдезин доктаамал хынаарын саналдаан.

Бүдүрүлгеде болгаш ажылчы чоннарның культура-амыдыралында четпестерни хуралдарга принципиалдыы-биле шүгүмчүлээн.

Соолгу үеде бөлүктер болгаш постулар тодаргай угланыышкынныг болгаш ажыктыг ажылдап турар апарганын ол хуралдарга санал бергеннер демдеглээн. «Латви ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулга дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы аңаа чугула рольду ойнаан. Москва областа бөлүктерге болгаш постуларга соңгуткан улустуң 142 муң хайгыылчыларының барык 60 муңу коммунистер болгаш комсомолчулар. Бөлүктер даргаларының иштинде 90 хуузу партия организацияларының секретарьлары, ның оралакчылары азы парткомнарның, партбюроларның кежигүннери.

Райком эргелиг парткомнарлыг улуг бүдүрүлгелерге болгаш бүдүрүлге каттыжыышкыннарынга ол отчёттар болгаш соңгулдалар үезинде улусчу контрольдуң комитеттерин тургузуп турар. Оларны тургузар дугайында шиитпирлээни улусчу контроль органнарын бижыглаар, ролюн база авторитедин бедидер дугайында партияның сагыш салыышкынының чаа илергейлээшкини болур.

Отчёттар болгаш соңгулдалар мээ айда доостур. Соңгуткан бөлүктерниң болгаш постуларның мурнунда шыңгыы сорулгалар салдынган. Бүгү чонга, совет кижи бүрүзүнге эргежок чугула бедик көргүзүглерни чедип алыр дээш чер болганга-ла ажыл-херекти ак сеткилдиг көрүп, ажылды деңдески чорудары, хомушкак бүдүрүлгелерни таарыштыр башкарары, техниканы болгаш чиг-эттн ажыл-агыйжы ёзу-биле көөрү, камналга чурумун шыңгыы сагыыры чугула дээрзиниң дугайында Москваның автомобиль тудугжуларының мурнунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган чүүлдер бүгү улусчу контролёрга шынчы компас болур.

Ынчангаш ажыл-херектиң байдалын ханызы-биле сайгарып көөр, бүдүрүлгениң өзүлдезиниң немелде аргаларын илередир, шантыланчак, ажыл-агыйжы эвес болгаш тотчеглекчи чорук-биле шиитпирлиг демисежир, чүгле күрүнениң сагылга-чурумунуң үрекчилерин эвес, харын бүгү курлавырларны ажыглавас, бот оожургаар чоруктуң, консерватизмниң илерээшкиннерин шыңгыы шүгүмчүлеп соңгалаары эргежок чугула. СЭКП-ның XXV съездиниң шиитпирлерин чедиишкиннг боттандырар дээш демиселге улусчу контроль бөлүктерниң болгаш постуларының идепкейлиг отчёттар, соңгулдалар улам бедидер.

Республиканың херээженнер чөвүлелдеринде

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш районнуң херээженнер чөвүлелдериниң аразында социалистиг чарыш калбарган. Агиткваартира, херээженнер чөвүлели бүрүзү социалистиг чарыштың негелделери-биле херээженнерни таныштырган, партияның XXV съездизиниң материалдарын ханызы-биле өөренип, амыдыралга боттандырып турар. Социалистиг чарыштың негелделеринде: херээженнерниң күш-ажылга киржилгезин, уруглар кижизидилгезин, амыдыралдың культуразын бедидери, хемчеглерин ап турар. Ур үеде ажыл кылбайн тонап келген, ажы-төлүнүң кижизидилгезинче сагыш салбас, араганже хандыр кижилерни эмнедири-биле хемчеглерни ап турар бис.

Бо талазы-биле Булуң-Теректиң, Чодурааның, Ийи-Талдың, Кок-Чыраалдың херээженнер чөвүлелдери (даргалары Х. Даржай, И. Оюн, Н. Бүрбү, С. Иламчык) ажылды дээштиг чорудуп келгениниң түңнелинде ажыл кылбас, арага-дарыже хандыр, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар ол черлерде кызырылган. Олар берге кижизидилгелиг уругларны база учётка ап, оларның өөредилге, кижизидилгезинче кол кичээнгейни угландырган.

Районнуң херээженнер чөвүлелдеринде чоруткан ажылдар-биле чергелештир четпестер ам-даа бар боор турар. Шагаан-Арыг хоорайда, Арыскан, Үрбүн болгаш өске-даа суурларда чамдык херээженнер, сес, он чыл школазын дооскан аныяктар хөй-ниитиниң ажыктыг ажылынче хаара туттунмаан. Элээди уругларының хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктары-даа бар. Бөлгүмнер тургустунмаан, агиткваартиралар план чок, эрестгей ажылдап турар.

БЕДИК ИДЕПКЕЙ-БИЛЕ

Херээженнерниң өөредилгези болгаш өске-даа шиитпирлээр ужурлуг айтырыглар кирген.

Бо талазы-биле районнуң херээженнер чөвүлели суурларга, район төвүнге семинарларны эрттиргилээн. Ол семинарларга районнуң херээженнери идепкейлиг киришкеннер. Аңаа күш-ажылдың, хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң байдалын, берге кижизидилгелиг уруглар-биле ажыл, темалыг кежээлерни, лекция, беседаларны чорудары, суур болгаш хоорай чаагайжыдылгазынга идепкейлиг киржилге дугайында чугаалашкан.

Чамдык кижилерниң хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктары бисти дүвүредип турар. Ынчангаш ындыг өг-бүлелер, кижилер-биле тускай ажылды чорудуп турар бис. Хөй-ниитиниң даяныр пунктуларының ажылынга көдээ Советтер, эш хуузунуң судтары, милицияның уруглар комнатазы, комсомол, ада-иелер комитеттери улуг дузаны чедирип турар. Даяныр пунктулар тускай штабтыг, планныг. Уруглар кижизидилгезинге багай салдарлыг өг-бүлелерниң, ажыл кылбас, арага-дарыже хандыр кижилерни учетка алган. Ындыг өг-бүлелерниң акша бюджедин көөр, үзээр талазы-биле тускай комиссия ажылдап турар. Дружинниктер болгаш херээженнер чөвүлелдериниң кежигүннери багай салдарлыг өг-бүлелерге кежээки хыналда, рейдилерни чорудуп, ажыл кылбас кижилерни ажылга кииреринниң кижизидилгелиг уругларны база учётка ап, оларның өөредилге, кижизидилгезинче кол кичээнгейни угландырган.

Амыдыралдың культуразын бедидеринге, күш-ажылга херээженнерниң киржилгезин күштелдирер талазы-биле херээженнер чөвүлелдери, агиткваартиралар улуг ажылды чорудуп турар. Бистиң район колдуунда мал ажыл-агыйлыг, херээженнерниң хөй нүрүүзү малчыннар, сакманчылар, саанчылар болуп турар. Оларның аразында «Амыдырал-чурттаалгага бедик культура» деп чарыш калбарган. Чарыштың түңнелин ай, квартал санынга үндүрүп, тиилекчилерге шилчиир вымпелди тывыскан турар.

Бо чылдың бирги кварталының түңнелинде «ҮТКА-25 чылы» совхозтуң хойчун, мурнакчы малчыны Анай Шаймак ол чарышка тиилекчи болуп, шилчиир вымпелди чаалап алган.

Районнуң херээженнер чөвүлелдериниң аразында социалистиг чарыштың түңнелин база үндүрген. Булуң-Теректиң херээженнер чөвүлелин тиилекчи деп санааш, СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир вымпелин тывыскан. Ол чөвүлел хөй-ниитиге, активке даянгаш, оларның идепкейлиг киржилгези-биле хөй талалыг ажылдарны чорудуп турар. Даараныгга, аъш-чем кылырының бөлгүмнерин тургузуп, агиткваартираларда херээженнерниң политөөредилгезин эрттирип, янзы-бүрү шефтээшкиннерни организастап турар.

Бо четпестерни ниити күш-биле чайладыры негеттинип турар. Херээженнерниң, элээди уругларның хостуг шагын шын организастап, чурттап турар черниң аайы-биле ажылдың чаа аргаларын, хевирлерин дилеп тып чорудар апаар. Чамдык хөй-нити ажылынга идепкей чок херээженнер-биле агиткваартира хуралдарынга, херээженнер чөвүлелдеринге чугаалашкаш, даалгадан берип, күүселдезин хынап, кижи бүрүзү-биле тускай шудургу ажылды чорудары чугула.

Удавас малчын херээженнерге ажыл-агый болгаш кижизидилге айтырыгларынга хамааржыкан семинарны, дуржулга солчулгазын эрттирерин районнуң херээженнер чөвүлели планнап турар. Шагаан-Арыг хоорайга болгаш районнуң өске-даа организациялар-биле элээди оолдарның спортчу кудумчу командаларын тургузуп, оларның аразынга футбол, баскетбол, хоккей маргылдааларын эрттирерин практикалаза чогуур. Хоойлу-дүрүм болгаш уруглар кижизидилгезинге, коммунизм тургузукчузунуң төлептиг аажы-чаңын хевирлээринге хамааржыкан лекция, беседаларны, кежээлерни үргүлчү организастап, аңаа херээженнерниң идепкейлиг киржилгезин хандырары — херээженнер чөвүлелдериниң ажылының база бир кол чүүлү болур.

Д. ОНДАР,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

ДЕМНИГ КҮШ

Ажыл-ишчилерни төлептиг аажы-чаңга кижизидеринге херээженнер чөвүлелдериниң ролю улуг. Бистиң № 2 АТБ-де шуптузу 48 херээженнер ажылдап турар. 5 кижи составтыг херээженнер чөвүлели база бар. Чөвүлелдиң ажыл планын партия организациязы-биле (секретары В. Комарова) сүмележип, кылып турар бис.

Хуралдарны ай санында доктаамал эрттирип, херээженнерниң ажыл-агыйга киржилгезиниң көрүлдезин, хөй-нити даалгазын күүседип турарының дугайын дыңнап, чугаалажып турар бис. Херээженнер чөвүлелиниң кежигүннери В. Карасёва, Е. Соловьева, М. Плотницкая болгаш өскелер-даа ажыл-ишке кызымак, хөй-нити даалгазын ак сеткилдиг күүседип турарлар.

Бо хүннерде бүдүрүлгениң иштики база даштыкы чаагайжыдылгазынче кол кичээнгей салдынган. Янзы-бүрү, оңгбаазын чечектерни чараш саваларга олурткулааш, өрээлдер, пехтер аайы-биле үлеп бергилээн. АТБ-ниң девискээрин долгандыр погаан шивилерни, хадыңнарны тарып каан. Эрткен чылын бистиң херээженнер чөвүлеливис хоорайга болган чечектер делгелгезинге идепкейлиг киришкеш, мактадыг черни алган. Ол ышкаш ажылчыннарның коммунистиг кижизидилгезин күштелдиреринче угланган хемчеглерни ап, ажыл шагы үзер, хөй-ниитиниң чурумун үрээр, өг-бүлезинге багай салдарлыг ийи чаңгыс кижилер-биле шыңгыы демиселди чорудуп келгенивистиң түңнелинде ындыг чорук эвээжээн.

Арагалаашкынга удур бистиң бүдүрүлгеде демисел комиссиязы-биле кады уруг-дарыынга багай салдарлыг, арага-дарыже хандыр кижилерни учёткага ап, олар-биле доктаамал кижизидилге ажылын чорудуп турар бис. Ажыл шагы үскен, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээн кижилерниң чурттап турар черлерин барып көрүп, өг-бүлези-биле сүмележип, чугаалашканывыс соолүнде-даа эде кижизиттинмейн, ындыг чоруктарны уламчылаар болза, оон-даа шыңгыы хемчеглерни ап турар бис. Бистиң сапалывыс-биле бүдүрүлгениң дирекциязы ындыгларның күш-ажылчы разрядын кагып, чолаачыны слесарьже шилчидип турар. Арагалаашкынның хөй-ниитиге, өг-бүлеге хоразының дугайында лекция, беседаларны эмчилерниң, юристерниң киржилгези-биле доктаамал эрттирип турар бис. Мындыг ажылды чорударынга хөй үе, шак, күш негеттинер.

Профэвилел комитеди-биле кады херээженнер чөвүлели ажылчыннарның хостуг шагын шын, ажыктыг организастаарынче улуг кичээнгейни салып турар. Темалыг кежээлерни, лекция, беседаларны үргүлчү эрттирип, массалыг хаажылаашкын, шии, кино көөрүн организастап турар.

Бистиң бүдүрүлгевисте аныяктар база хөй. Оларны хоочун ажылчыннарда бижыглаан, аразында кээргелиг ажылдап турарлар. Ажылдаинга бедик мергежилдиг, эвилең-ээлдек бистиң херээженнеривис аныяктарның чурттаалга байдалдары-биле таныжып, хостуг шагын канчаар эрттирип, кайда өөренип турарын сонуургап турар.

Бистиң чөвүлеливис херээженнер ортузунга социалистиг чарышты организастап, оон түңнелин ай, квартал санында үндүрүп турар. Херээженнерниң хол-биле дааран, сиилбээн чүүлдериниң база аъш-чемниң делгелгезин эрттирген бис. Херээженнер чөвүлели эрткен чылын дааран кылыглар делгелгезинге идепкейлиг киришкеш, СЭКП Кызыл хоорокомунуң Хүндүлел бижик-биле шаңнаткан. Херээженнер чөвүлелиниң хуралдынга ажыл-ижиниң, амыдырал-чурттаалга байдалдарының дугайында чугаалажып, санал-опалдарны солчуп, сүмележип турар бис. Бүдүрүлгеде ажылчыннарның аажы-чаң кижизидилгезин моон-даа ыңай күштелдирип, хөй-ниитиниң чурумун үрээр, өскелерге багай салдарлыг кижилер-биле ажылды доктаамал чорудуп, херээженнерниң күш-ажылчы, хөй-нити идепкейин бедидер бис.

З. ОСИПЕНКО,
№ 2 АТБ-де херээженнер чөвүлелиниң даргазы.

«Бистиң улузувустуң улуг ажыл-херектериниң дугайында чугаалап тургаш, аңаа совет херээженнерниң кандыг рольду ойнап турарының дугайын чугаалавайн барып болбас. Оларның шудургу чоруунуң болгаш талантызының ачызында бистиң Төрээн чуртувус дыка хөй чедиишкиннерни болгаш тиилелгелерни чедип алган. Бистиң съездивистиң ниитилел амыдыралының бүгү-ле талаларынга келир үеге төлевилээр чугула сорулгаларын шиитпирлээринге бистиң алдарлыг херээженнеривис улуг салыышкынны киирер дээрзи чугаа чок».

(СЭКП-ниң XXV съездизинге Л. И. Брежневтиң илеткелинден).

Күш-ажылга болгаш хөй-ниитиниң херэзнге идепкейлиг херээженнер Эрзинде эвээш эвес. Оларның бирээзи — «Мөрен» колхозтуң мурнакчы малчыны Янзымаа Самбыловна Насак. Ол аныяк малчын Эрзин район Советиниң депутады. Колхозта херээженнер чөвүлелиниң чорудуп турар ажыл-херектеринде ол идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: Я. С. Насак.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

ЭКИ ЧҮҮЛДЕР ХӨЙ

«Барлык» совхозтуң херээженнер чөвүлелиниң кежигүннери чөөкте чаа кожавыстан «Хемчик» совхозта ындыг чөвүлелдиң ажыл-ижи, дуржулгазы-биле таныжып чордувус. Бисти херээженнер чөвүлелиниң даргазы Л. Саая баштап чораан.

Эрги-Барлык суурга баргаш, чаа өглеңген аныяктарның бага чаштарның аллеязын сонуургадывыс. Хем кыдыынга погаан шыкта өзүп мандып олурар ол аян-хевирлиг аллеяга чаа өгленген аныяктарның ыяштар олуртуп, ону ажаары эки чаңчыл апарган.

Бо суурда ясли-садикти база бир үлегерлиг уруглар албан чери деп болур. Ында 60 ажыг чаштар кижизиттинип турар. Оон эргелекчизи Х. Ондар оюннар болгаш күш-ажыл-биле бичии уругларны кижизидеринче кол кичээнгейни салып турар. Үш, дөрт харлыг уругларга ойнзарактарны чугаа сайзырадырынче угландыр ажыглап турары черле солун. Бичии уруглар пластилинден ойнаарактарны боттары кылып турарын сонуургадывыс. Уруглардың эстетиктиг кижизидилгезинге садиктиң каастаглазын таарыштыр кылган. Оон девискээринде погаан үнүштер элбек. Чечектерни, үнүштерни уруглар боттары суггарып, ажаап турар. Садиктең чанында уруглар дыштаныр өгнү, верандалы шевергин, көрүштүг дерээн. Чүгле малчыннарның 30 ажыг уругларын хүндүс-даа, дүне-даа доктаамал ажаап-тежээп турар.

Ол ышкаш 8 агиткваартираларга кирип, дуржулга солуштувус. Олар амыдыралдың культуразын бедидер айтырыгларга киржиринден аңгыда, совхозтуң ажыл-агыйынга дузалажып, боттуг ажылдарны кылып турар. Суур чаагайжыдылгазы, токпан ыяш белеткээри, будук-бүрү чыыры дээн ышкаш, янзы-бүрү шефтээшкиннер агиткваартираларының планында кирген. Агиткваартира бүрүзү 15 кг дүктү чыып, совхозка дужаар хүлээлгелиг.

«Хемчик» совхозтуң херээженнер чөвүлелинге К. Сереңмаа удуртган эмнеге коллективни улуг дузаны чедирип турар. Суурнуң нити арыг-шевери, чурттакчыларның культурлуг амыдыралы, кадыкшылы оларның кичээнгейиниң төвүнде турар. Агиткваартиралар бүрүзүнде санбюллетеньнерни, арыг-шевер кыдырааңын ажыглап турар. «Хемчиктиң» херээженнериниң ажыл-ижи-биле таныжканывыс соолунде Культура бажыңынга чыглып келгеш, дуржулга солчуп чугаалаштывыс. — Бистиң совхоз бо чылдың I кварталында күрүнеге эът садар планын 214, сүттү 245 хуу күүсеткен. Кыштагылаашкынны организастыг бедик деңнелге эрттиргенивиден малдың өлүп хораар чоруу эрткен чылга деңнээрге 2,5 катап эвээжээн. Бо бүгү чедиишкиннерге херээженнерниң киирген улуг-хуузу улуг — деп, совхозтуң директору О. Сарыглар дыңнатты. Ол совхозта малчыннарның 56 хуузу 30 хардан куду аныяктар боор турар.

Он класс дооскан 15 аныяктарны Балгазында профтехучилищеже өөредип чоруткан. Олар төрээн совхозунга механизатор болуп келирлер.

Мындыг ужуражылгаларны, семинарларны чер-черлерге доктаамал эрттирип турар болза ажыктыг болур. Кожаларывыстан өөренип, билип алган ажыктыг чүүлдерни ажыл-херээвиске ажыглап, боттандырар бис.

В. ШУРУК.
Барыын-Хемчик район.

АДАКТАЛГАН

Онгу беш чылдың баштайгы чылының часкы хову ажылдарын эки шынарлыг, бедик агротехниктиг негелделер ёзугаар доозарын Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң тараажылары шиитпирлээш, сеглээн сөзүн бадыткап турар.

Ажыл-агыйның Ак-Шат, Сыын-Чүрээ, Дүвүрең, Кызыл-Хадың деп черлерниң шөлдеринде часкы ажылдар доостурунуң кырында келген. 2280 гектарга тараа культураларын (чиңге-тарааны санавааска) чаштынган. Ам 490 га чиңге-тараа, 447 га кукуруза, 70 га картофель тарыыры арткан. Оон иштинде барык 300 га кукурузаны РСФСР-ниң алдарлыг механизатору Шүгдүр-оол Саттың, дуржулгалыг механизатор Даш-оол Кууларның башкарган агрегаттары чашкан. Олар кукуруза тарыыр нормаларын хүннүң-не 2—4 га ажырып, 12 га чедир чажып турар.

Мөңгүн-оол Моңгуш биле Михаил Моңгуш «ДДП-100М» маркалыг суггарылга агрегаттарын бүдүрүкчүлүг башкарбышаан, 520 га черни шынарлыг суггарган.

Хову турлаанда агитхуудустарда, хүндүлел болгаш көргүзүг самбыраларында хову ажылчыннарының күш-ажылчы тиилелгезин тодазы-биле чырыткан. Мурнакчыларның одуруунда тараа культураларын тарыырынга идепкейлиг киришкен хөөчүн механизатор коммунист Бүрбүдей Кууларны, Бак-оол Моңгушту, Калдар-оол Кууларны, улдурээртикчилер Бады Түлүштү, Шүгдүр-оол Саттыны, Даш-оол Кууларны болгаш оон-даа өскелерни совхозтуң удуртукчулары мактап турар.

— Хову ажылдарын шынарлыг чорударынга бистиң тараажыларның тура-соруктуу аажок. Чайгы чер аңдарылгазынга механизаторлар ам белеткенип турар. Суггаттыг черде тарыттынган культураларның чайгы суггарылгазынче чугула кичээңгей салдынган — деп, колхозтуң ол агроному М. Чылбар-оол чугаалады.

М. СЕВЕН.

Бөгүн—Уруглар камгалалының делегей хүнү

АМЫДЫРАЛДЫҢ ЧЕЧЕКТЕРИ

Делегей делгем болгай. Чер кырында чаңгыс минутада безин чеже чаштар төрүттүнүп, чеже не чаа төрүттүнген чаш төлүнге чоргаарланып, сеткил ханмас дээр. Уруглар—бистиң келир үевис, амыдыралдың чечектери.

Ынчалза-даа ава бүрүзүнүң сеткил-чүрээн түгле өөрүшкү бүрген чоруур деп сөглеп шыдавас бис. Азияда, Африкада болгаш Латин Американың чамдык чурттарда хөй-хөй чаштар аарыглардан болгаш аш-чуттан өлүп турар. Капиталистиг чурттарда бодунуң чоннуң ажы-төлүнүң амыдырал байдалы аар-берге, бичии чаштарның келир үезинге бүзүрел чок. Уруглар камгалалының делегей хүнүн 1949 чылда Делегейниң херээженнерниң Демократтыг Федерациязынга доктааткан. 1959 чылда КНО-нуң Кол Ассамблеязы уругларның эргелериниң Декларациязын хүлээп алган болгаш чарлаан. Оон бээр эрткен чылдарда не-чаштың камгалалынга хамааржыр хөй чүүлдерни, ылаңгыя бистиң чуртувуста болгаш социалистиг чурттарда боттандырып чорудуп турар болгай.

Уругларның аас-кежии, чырык чаагай келир үези дээш делегейниң тайбыңга ынакшылдыг бүгү күштери демисежип турар. Эң чырык-чаагай күзел-чүткүлдер бичии чаштарның келир үези дээш бодалдар-биле сырый холбаткан. Совет чурт бодунуң келир үеде салгалын, аас-кежик, ханы сагыш човаг-биле бүргээн. Эң-не аас-кежиктиг, омак-хөглүг, өөредилге, эртем-билиглиг уругларны совет чурт өстүрүп турар.

Уруглар камгалалының делегей хүнүн социалистиг чурттарның уруглары өөрүшкү-хөглүг уткуп турар. Ылаңгыя дайын айыылындан хосталган Вьетнамда аваларның, ажы-төлдериниң бөгүн өөрүшкүзү кайы хирел! Вьетнам черде тайбың амыдырал хөгжээн.

Калбак делгем Төрээн чуртувустуң бүгү-ле делгемнеринде бичии чаштар-биле бир демей, Совет Тываның чалыы салгалы бо хүннү өөрүшкү-биле уткуп турар. Төрээн Тывавыстың кайы-даа булуңунда бөгүн онзагай өөрүнчүг, байырланчыг. Каас-шиник кеттинген бичии чаштарны, кызыл галстуктарлыг пионерлерни кая-даа көрүп болур. Олар Уруглар камгалалының делегей хүнүн байырлалдыы-биле демдеглеп, хөглүг оюннарны, маргылдааларны эртирип турары ол.

Мээң амыдыралым база-ла бүрүнү-биле уругларга холбашкан. Бодум башкы, маадыр ие кижи болгай мен. Ынчангаш бистиң чуртувус ыңкаш шак мындыг кайгамчык чуртка ажылдаары, чурттаары, ажы-төлдү өстүрери магалыг-дыр. Бүгү-ле чүүлдер не-чаштың камгалалында. Оон чижээн эрткен беш чылда чеже чүүлдер кылдынганындан ава бүрүзү, өг-бүле бүрүзү билир. Партияның XXV съездизиниң оңгу беш чылда салып турар перспективаларында бо талазы-биле программа улуг.

Совет Тываның бичии чаштары, ылаңгыя малчыннарның ажы-төлү, ясли-садтарда өзүп доругуп турар, интернаттарда күрүнениң долу хандырылгазында турар. Кайы хире сагыш човаашкыныл ол дээрзин хандыр бодаар ужурлуг бис. Барык 60 муң чыгыы уруглар школада өөренип турар. Эртем-билигни чедип алырынга бүгү-ле байдалдар мында тургустунган. Хөй саннын, мергежилдиг башкы кадрлар уругларга бараан болган.

Уругларның эргезинде янзы-бүрү бөлгүмнер, спортчу секциялар, пионерлер бажыңнары, дыштаныылга лагерьлери, станциялар... Бөгүнгү школачыларны билиглерге өөредипшаан, мергежил шилип алырынга база белеткеп турар. Ынчангаш бистиң уругларывысты амыдыралга белеткээринче база сагыш салыышкын улуг.

Совет өг-бүле бүрүзү ажы-төлүнүң келир үези дээш сагыш амыр. Чүге дээрге бүгү-ле чүүлдерни не-чаштың чаагай чоруунга бараан болдурган. Бистиң «Чаа орук» колхозтан бир мындыг чижекти киирип көрейн. Төрээн колхозунга барык 20 чыл чыгыы чолаачылап келген Бөөвей Лопсанович база ооң кадайы Шулуу Ивановна Чамзыларның өг-бүлези шак мындыгларның бирээзи. Бо өг-бүледе 11 урут бар. Уругларның авазы ясли-сад тургустунгандан бээр ында нянялап ажылдап келген. Бо өг-бүледе колдуу кыстар өзүп олурар, ада-иелары дээш кезээде сагыш салгап чоруур. Бичии кижилер ёзулуг төлептиг хамаатылар болур дээрзинге бүзүрел улуг. Чүге дээрге ада-ие эң-не төлептиг, ажыл-ишчи, өскелерге үлегерлиг. Уругларның чуруму, өөредилгези шупту эки. Улуглары бот-тускайлаң ажылдай бергилээн. Шак мындыглар бисте чүс-чүс. Бо дээрге бир талазында ажы-төлдүң чаагай өзүп доругары, өөренири дээш Совет күрүнениң сагыш човаашкынының ачызы-дыр деп санаар апаар.

Шынап-ла бистиң уругларывыс магалыг-ла үеде өзүп, доругуп, өөренип, кижизиттинип олурар. Ынчангаш олар ёзулуг төлептиг мөзү-шынарлыг хамаатылар болур ужурлуг.

Н. ЛОЙГУ,

Маадыр-ие, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы.

Эрзин району.

Бо бичии оолдар оларның төрээн хоорайы Варшаваның хуа болгаш бузундулар турганындан канчаар катап тургустунуп келгенин көрбээннер. Оларга Варшава болза чаа чырык бажыңнар, калбак делгем кудумчулар, хоетут Польшаның найысылалының ажы-төлүнүң сеагүүстеп болгаш ойнап турары чараш скверлер болур.

В. КУЗЬМИЦИНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникасы).

КҮРҮНЕ ӨСТҮРҮП, КИЖИЗИДИП ТУРАР

Кандыг-бир чылдагаан-биле өскүс калган уругларны мында кижизидип турар. Ада-иезиниң чылыг сагыш човаа, өг-бүледен дашкаар артары берге болбайн аан. Шак мындыг бичии чаштарны күрүне бодунуң ажаалдазынга ап, өстүрүп турар. Школа назы четпээн уругларның Кызылда уруглар бажыңы хөй чылдар дургузунда эвээш эвес хензиг чаштарны өстүрген.

Ам мында үштен чеди хар чедир назылыг чүс дөртен хире чаштар бар. Бичии чаштарның кижизидилгезин үжен ажыг кижизидикчи, няня боттандырып турар. Мында бичии уруглар сагыш амыр өзүп доругуп турар. Оларның кижизидилгезиниң углавыышкыны ясли-садиктерде ышкаш. Белеткел бөлүүнде уругларны бирги класска өөредиринге белеткээр. Оларны школа-интернатче үдеп чорудуп турар.

Өскүс уруглар чааскаанзыргай, муңгаргай болу бербезин дээш уруглар бажыңының ажылдакчылары ханы сагыш салып турар. Хөглүг оюннарлыг кежээлер, солун номчулгалар, хоорайже экскурсияларны организастап турар. Байырлалдарда утренниктер, оюннар, аттракционнар доктаамал эртер.

Уругларның назы-хар аайы-биле бөлүк бүрүзүнде телевизорларны тургускан. Уруглар бажыңының шефчилери ойнаарактарны, номнарны дээш өске-даа чүүлдерни белек кылдыр садып берип турар. Телевизорлар база-ла шефчилерниң белээ-дир. Кызылдың энергетиктери, № 15 школаның өөреникчилери дээш өскелер-даа аңаа доктаамал аалдап кээп, ачы-дузазы көргүзүп турар. Школачылар бичиилерге оюннарны организастап, белекчигештерни белеткеп берип, концерттерни база көргүзер.

Бойдуска, чараш чүүлге хандыкшылдыг кылдыр уругларны кижизидеринче сагыш салыышкын улуг. Уругларның өрээлдеринде аквариумнар, чечектер хөй. Уруглар бажыңының чанында кезек черде ногааны база өстүрүп турар. Улуг бөлүктүң уруглары хирези-биле ажылдарга база дузалажыр.

Уругларның кадыкшылы, омак-сергек өзери дээш эмчилер сагыш салып, доктаамал хайгаарап турар. Черле ынчаш уруглар келир үениң төлептиг хамаатылары кылдыр өссүн дээш Галина Афанасьевна Эпп, Ирина Семёновна Белогорская, Людмила Петровна Домосенко, Анна Михайловна Зубова бүгү күжүн салып, эки сагыш човангыр чоруун көргүзүп турар. Бичии уругларның ада-иезин солуп, оларны өстүрүп кижизидери буянныг херек. Чылдар эртер, уруглар улуг кижилер апаар. Олар боттарының кижизидикчилеринге, няняларынга өөрүп четтиришкинин бүгү назынында илередип чоруурлар.

А. ЗАЙЦЕВ.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың уруглар бажыңында байырлал үези, аатнышта уруглар болгаш бичии артистер сцепаже үнер мурнунда.

Авторнуң фотолары.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЧУГУЛА БАЗЫМ

ССРЭ биле АКШ-тың аразынга тайбың сорулгаларга чер иштиниң ядролуг чазылдырыышкыннарының дугайында керээге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Москвага болгаш АКШ-тың президентизи Дж. Фордтуң Вашингтонга ат салганының дугайын даштыкының парлалгазы кескү черлеринде дыңнадып турар. Керээге ат салырының ёзулалынга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын солуннар тодаргай тайылбырлап турар. Чепсеглениишкинни эндере бүдүрерин соксадырынга, чепсекти дүжүрериңге чедирер хемчеглерни өске чурттар-биле кады ажылдажылгага чедип алырынче бурунгаарлаарынга Совет Эвилелиниң белени база катап бадыткаттынганын онзалап демдеглеп турар.

Тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун бүгү хемчег-биле быжыглаарындан, күрүнелер аразының харылзааларындан, дайынның кыжаныын ынанныштыг чайладырындан артык бедик болгаш чаагай сорулга чок дээрзиниң дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының сөстерин америк Ассошиэйтед пресс агентилел онзалап демдеглээн. Тайбың сорулгаларга чер иштиниң ядролуг чазылдырыышкыннарының дугайында керээге ат салган чорук—сөөлгү айларда чавырлыышкынның политиказының хемчээлдеринге эң-не чугула базымнарның бирээзи болуп турар деп, агентилел айыткан.

«Нью-Йорк посттуң» бодап турары-биле алырга, чаа керээ ийи чурттарның аразында ниити харылзааларга чогумчалыг байдалдарны тургузарынга дузалап болур.

Даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязының даргазы Д. Спаркмэн СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга чаа керээни турум болгаш быжыг тайбыңче чугула базым кылдыр үнелээн. Ол керээ стратегтиг шаап халдаар чепсектерни кызыгаарлаарының айтырыын шиитпирлээринге деңшилге чедип алырынга идигни бээр деп, ол медеглээн. Бистиң чурттарывыстың аразында харылзааларны улам ынай чогумчалыг болдурарын барымдаалап алырга, Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилелиниң ол базымы улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ук керээ ийи чурттарның болгаш улустарның база ниитизи-биле кижи төрелгетениниң эрге-ажыктарынга дүгжүп турар, чүге дээрге тайбыңны быжыглаарынга, дайынның айыылын кошкадырынга идигни берип турар. Ол керээ делегей байдалының улам ынайгы чавырлыышкынынга бараан болур, чепсеглениишкиннериң кызыгаарлаар болгаш делегейниң тайбыңын быжыглаар талазы-биле дараазында кужениишкиннерге эки үндезин болур дээрзинге идегелин Спаркмэн илергейлээн.

Чепсекти дүжүрериниң болгаш чепсеглениишкинни контрольдаарының талазы-биле агентилелдиң директору Ф. Икле мынча деп медеглээн: ССРЭ биле АКШ мурнунда чедип алдынчайн турган чүүлдү 30 чылдар дургузунда бир-ле дугаарында чедип алганы ол-дур. Бистер чер иштиниң ядролуг чазылдырыышкыннарының күчүзүн кызыгаарлаан бис, ынчаарга ол дээрге кончуг чугула болгаш боттуг херек-тир.

Совет-америк керээге ат салганының дугайында дыңнадыгны, Л. И. Брежневтиң чугаазының бүрүн текстизин азы тодаргай допчулалын «Бүгү-нити тайбыңга ажыктыг херек», «Тайбың болгаш чепсекти дүжүрери дээш демиселде чаа чедиишкин», «Тайбыңче чугула базым» деп улуг эгелерниң адаа-биле акы-дуңма социалистиг чурттарның парлалгазы парлап үндүргүлээн.

Болгар солуну «Труд», «Чаагай медээ» деп эгелиг редакция тайылбырында мынчаар бижип турар: «Ядролуг чепсектиң шенелделерин ниитизи-биле база бүрүнү-биле соксадырынче база бир базым, эндере чепсеглениишкиннерни соксадырынче оруктап база бир базым кылдынган-дыр. Бо угланыышкынга ам-даа хөй чүүлдерни кылыры негеттинип турар, ынчаарга чедип алдынган чүүл аңаа бүзүрелди берип турар».

Чаа керээ эндере чепсеглениишкинни кызыгаарлаарының чорудулгазын дүргедедир деп, чехословак «Руде право» онзалап демдеглеп турар. Бүгү делегейниң хөгжүлдезинге-даа улуг ужур-дузалыг болуп турар совет-америк харылзааларының нарын база чугула үе-чадаларының бирээзи тайбың келир үеге кижи төрелгетениниң бүзүрелин быжыглап турар ол документиге ат салыышкыны-биле доозулган деп ол солун бижээн.

Ол керээ бот-бодунга бүзүрелди ханыладып турар болгаш, ажыктыг болгаш ужур-дузалыг болуп турар деп, югослав солун «Политика» демдеглээн.

Чаа керээ ядролуг чепсектиң нептерээрин болдурбазынга тодаргай түңнелдерни бээр дээрзинге идегелди япон солун «Токио симбун» илергейлеп турар.

(СЭТА).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БУДАПЕШТ. Бо беш чылда ВУР-нуң одалга-энергетика баазазын калбартырының улуг сорулгазы венгр геологтарның мурнунда салдынып турар.

Чер иштиниң шинчээчилериниң дилээшкин кылыр төп районнарының бирээзи Татабанья болу берген. Каттышкан хапызы 50 километр 130 ажыг скважиналарны аңаа сөөлгү үениң дургузунда өрүмнээн. Геологтарның күжениишкинниг күш-ажылы чедиишкинниг болган. Татабаньяның чоок-кавызындан бедик шынарлыг хомур-даштың улуг курлавырларын тыпкан. Аңаа чоокку чылдарда улуг энергетика комплекизин тудуп тургузар. Бичке деп черниң чоогунга 2.000 мегаватт күчүлүг чылыг күжү-биле ажылдаар чаа электростанцияның тудуушкуну удавас эгелээр.

ГАВАНА. «1 съездиниң шиитпирлерин — амыдыралга!» деп лозуңнарны Кубага чер болганга; заводтарның болгаш фабрикаларның цехтеринге, рудниктерге болгаш тудуг шөлдеринге, далай өртээлдеринге болгаш демир-орук деполарынга көрүп болур. 1976—1980 чылдарның улус ажыы-агыы планнарын ажыр күүседири дээш чуртта калбарган социалистиг чарышта үлетпүрнүң бүгү-ле адырларының ажылдакчылары идепкейлиг киржип турар.

БЕРЛИН. Немец эртемнер академиязының Дрезден чанында Россендорфта ядролуг физиканың төп институдунуң 20 чыл дургузунда бүдүрүп үндүрген продукциязының өртек-үнези 35 миллион марка ажып бозуп турар. Чурттуң экономиказының болгаш эртемниң янзы-бүрү адырларында калбаа-биле ажыглаттынып турар радиоактивтиг изотоптар ында «төрүттүнүр» турар.

(СЭТА).

Ливанда байдал

БЕЙРУТ. (СЭТА). Үргүлчүлевишаан турар иштики политиктиг кризис-биле холбаштыр, Ливанда байдал база катап чидиглени берген. Бейрутта, оон чоок-кавызында, даглыг Ливанда болгаш чурттуң соңгу чүгүнде надыг-дошкун тулчуушкуннар болуп турар. Триполи биле Згорта хоорайларның аразынга ракета-биле атнылажыышкын болган.

Дыка хөй бейрутчулар дүннү бомбадан камгаланыр черлерге эрттирип турар. Эртнен хонукта 81 кижи өлүрткен болгаш 141 кижи балыглаткан деп, «Орьян-Жур» солун бижээн.

Парлалганың дыңнадыгларындан алырга, Ливанның Демшилгелиг социалистиг партиязының даргазы К. Джумблаттың херээжен дуңмазын өлүрген деп каразып турар беш кижиниң дөртүн тудуп алган. Бүгү-ле туттурганнар—К. Шамунуң барыын үзелдиг национал-либерал партиязының кежигүннери.

«Орьян-Жур» солунунуң дыңнадып турарындан алырга, Ливанның бүгү мурнуу чүк кызыгаарын дургаар израиль шериглерниң хөделиишкиннери күштелип турар.

Японияда ажылчы чоннарның часкы шаап халдаашкыны үргүлчүлевишаан. Үлетпүрнүң элээн каш адырларының ажылдакчылары ажыл соксатканнар. Профэвилелдер шалыңны өстүрерин, күш-ажылдың байдалдарын экижидерин негеп турарлар. Ажылчы чоннарның часкы кадыг демиселин эрттирериниң талазы-биле чөвүдел стачка хөделиишкиннериниң чаа кодуруушкунун чаңгыс аай фронт-биле эрттирер деп шиитпирни хүлээп алган.

ЧУРУКТА: сүт үлетпүрүнүң ажылдакчыларының митингизи.

Джапан Пресс — СЭТА-ның фотозу.

Айыыл чок чорук чөвүлелиниң шиитпири

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Голан бедиктерде Сирияның болгаш Израильдиң шериглериниң аразын үзе киргенин харагалзаар талазы-биле КНО-нуң күштерниң мандадын ам-даа 6 ай дургузунда—1976 чылдың ноябрь 30-ге чедир—узадыр дугайында элээн хөй хөгжүп эгелеп турар болгаш кайда-даа кирипшейн турар чурттарның саналдап киирген резолюциязын телевилели КНО-нуң Айыыл чок чорук чөвүлели чүүлдүг деп көрген.

Чоокку Чөөн чүкте хевээр эртип турар дүшкүүрлүг чорук-биле холбаштыр сагыш салыышкынын илеретпишаан, Айыыл чок чорук чөвүлели КНО-нуң уставының принциптеринге база израиль агрессиязын үржүктарын узуткаар дугайында КНО-нуң шиитпирлеринге үндезилээш, Чоокку Чөөн чүкке бүгү-нити политиктиг аайлап таарыштырылганы баш удур көрүп турар 1973 чылда хүлээп алдынган № 338 резолюцияны доп-дораан боттандырарынче сонуургалдыг бүгү талаларны кыйгырган. Улам ынайгы болуушкуннарның дугайын Айыыл чок чорук чөвүлелинге дыңнадып турарын КНО-нуң чиңгине секретарынга дааскан. Ол резолюцияны 13 бадылаашкыннар-биле чүүлдүг деп көрген. КНО-нуң чепсектиг күштерин ажыглаар дугайында айтырыгны Айыыл чок чорук чөвүлелиниң кандыг-даа янзы чугаалажып көөрүнге киржир бодавайн турар мен деп медеглээш, Кыдаттың төлээлекчизи резолюцияны деткиириниден ойталаан.

Айыыл чок чорук чөвүлелиниң хуралының чорудулгазында К. Вальдхайм Чоокку Чөөн чүкке быжыг болгаш үр тайбыңны чедип алырынга деңшилге чок болуп турарын дүвүрээзин-биле демдеглээн.

Чоокта чаа Дамаскиге эртирген чугаалажыышкыннар үезинде Чоокку Чөөн чүк чорудулгазын бүрүнү-биле аайлап шиитпирлээринге деңшилге чок болуп турары-биле холбаштыр бодунуң таарымчалдыг турарын Сирияның президентизи Х. Асад илергейлээн болгаш ол айтырыгны бүрүнү-биле шиитпирлээриниң эргежок чугулазын онзалап демдеглээн дээрзин К. Вальдхайм Айыыл чок чорук чөвүлелиниң кежигүннеринге дыңнаткан.

ССРЭ-ниң КНО-да доктаамал төлээлекчизи Я. А. Малик Совет чазактың эаскаңы-биле мынча деп медеглээн: Голан бедиктерде шериглерниң аразын үзе киргенин харагалзаар талазы-биле КНО-нуң күштерниң мандадын узаткан чорукту Чоокку Чөөн чүкке шынап-ла чептүг болгаш шынап-ла быжыг тайбыңны дилеп тыварынга ажыглаан турар болгаш ол сорулга-биле тургускан делегей механизми—Женеваның тайбың конференциязын аңаа болур-чогууру-биле ажыглаан турар дээрзин барымдаалааш, ССРЭ-ниң делегациязы хөгжүп эгелеп турар чурттарның резолюциязы дээш бадылаан. Чоокку Чөөн чүкке тур, үези эрте бээр хемчеглерни эвес, а үндезин аайлап шиитпирлээшкинни кылырының үези келген.

Тайбыңче чүткүлдүг чаагай тура-соруун илергейлээн Сирияның туружун ССРЭ-ниң делегациязы бедик-биле үнелеп турар деп, Я. А. Малик демдеглээн. Чоокку Чөөн чүкке чептүг база быжыг тайбыңны чедип алырынга идиг бээринге, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының телевилелиниң үндезилеттинип турары ол чаагай принциптерни амыдыралга боттандырарынга Айыыл чок чорук чөвүлели болгаш ниитизи-биле КНО чугула рольду ойнаар ужурлуг деп Совет Эвилели санап тур деп, ол медеглээн.

Бот-бодун билчириниң байдалынга

ЛУАНДА. (СЭТА). Ангола Улус Республиканың Премьер-Министри Лопу ду Насиментунуң ССРЭ-ге аян-чоруу Анголаның хөй-нитизиниң кичээнгейиниң товуун артпышаан турар. Парлалга, радио, телевидение ол бодуушкунга чүүлдерни, тайылбырларны, репортажтарны тураскаадып турар.

Лопу ду Насиментунуң сдерниң чуртуңарга аян-чоруунуң ужур-дузазын чедир үнелээри берге-дир деп, АУР-нуң Революстуг Чөвүлелиниң кежигүнү, Кабинда можунуң политиктиг комиссары Эваришту Домингуш СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн.

ЫРЫ-ХӨГ ДИҢМИРЕВЭЭН ЫНДЫГ БУЛУҢ БИСТЕ ЧОК

Бистиң республиканың улусчу чогаадылга фестивалының үшкү хүнү. Эртенгиниң 10 шак. Бии-Хем районнуң бот-тывынгыр артистери боттарының концертин Р. Рождественскийниң «XXX векче чагаа» деп шүлүү-биле ажыткан. Композитор А. Чыргал-оолдуң «Ленин—партия» болгаш орус улустуң «Чоруй баайн бе, үне бээйн бе» деп хөйнүң ырлары аяа улашкан.

Ук районнуң концертиниң программазында амгы үениң негелдезинге дүүшкен, бедик утка-шынарлыг шүлүктер, ырлар, интермедиялар, танцылар болгаш уран чүүлдүң өске-даа хевирлери кирген. Ылангыя В. Тошповтуң «Россия» деп шүлүүн Татьяна Верещагинаның номчааны, районнуң Культура бажыңының ажылдакчыларының күүсеткени амгы үениң шенец танцызы, Галина Иванова биле Марк Оюн оларның «Сөөлгү билет» деп интермедияны ойнааны, А. Чеховтуң «Хамелеон» деп рассказындан үзүндүнү М. Ивановтуң номчааны көрүкчүлерни сонуургаткан.

Оон аңгыда Виктор Мартый-оолдуң «Солдаттың ээп келгени», Эмилия Доронинаның «Ада-чуртта ыш» деп ырларны күүсеткени, Ю. Матвеевтиң удурткан улустуң хөгжүм херекселдериниң таланчыг аялгалары, бөлүк ыраажыларның «Кышкы хадың» деп ырызы көрүкчүлерниң сонуургалын чаалап алган. Сергей Куңгааның удурткан сыгытчыларның күүселдезин залга олурган чон адыш часкаашкыны-биле хүлээп алган.

Сценада — Мөңгүн-тайгажылар. Бо район мурнуку чылдарда республика көрүлдезинге багай эвес черни ээлеп келген. Оон салдары-биле ноган театрда чыылган чоннуң саны улам көвүдеп, хостут олуттар чок, харында бут кырында турар кижилер безин хөй болган.

Райкүүскомнуң кедээ ажылагый эргелелиниң юрист-консультантызы М. Көже биле «Мөген-Бүрен» колхозтуң кедээ клувунуң эргелекчизи Л. Кара-Сал олар концертти ажыдып, чыылганнарга изиг байырны бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилериниң мурнундан чедиргеннер. Олар эң баштай «Партия болгаш Ленин» (сөзү С. Каңтың, музыказы М. Пляцковскийниң) деп хөйнүң ырын күүсеткеннер. Ол-ла ырының соонда тыва улустуң «Хандагайты» деп ырын хөй үнге ырлашканын чон магадап, диңмиттиг адыш часкаан.

Мөңгүн-тайгажыларның концертиниң программазында танцылар база хөйү-биле кирген. Бөлүк кижилерниң күүсеткени «Ивижилер танцызы», «Тарбаган аңнаары» болгаш хөглүг орус танцыларны багай эвес ойнап, жюриниң үнелелин алганнар. Бот-тывынгыр артистер Николай Шойдаа биле Валентина Севээн оларның кызымак болганын ол херечилеп турар.

Бистиң аравыста ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, арагалаар, келир үеже хөгжүлдеге шаптык кадар ийи-чаңгыс шаарланчак кижилерниң дугайында «Амыдыралда эскиттер» деп номчулгага Культура бажыңының инструкторы Ч. Артай-оолдуң шоодуглуг чугаазын чон сонуурган, жюри үнелээн. Улустуң хылдыг хөгжүмүнүң үделгези-биле «Малчын» колхозта бригадир Сарыг-оол Шугуурнуң «Коңгургай» деп ырыны күүсеткени эки болган. Оон аңгыда А. Хоютбанга удурткан электриниг гитараның ойнакчыларының таланчыг аялгазы «Байкалдан Амур чедир» деп ырыны үдээнин сонуургавас арга чок.

«Малчын» колхозтуң чазаныкчызы Хертек Кан-оолга баштаткан бөлүк кижилер сыгыртырга залда олурганнарның сагыш-сеткилинге Мөңгүн-Тайганың делгемнери, оон арга-эзимнеринде ховар малдар сарлык, теве поступ кээп, оон кадарчыларының хостуг үнү, чоргаар ыры дыңналганзыг. Ортумак школаның өөреникчи эргелекчизи Маймаш Хомушкунуң башталгазы-биле бичии дуңмалар, улгады берген угбалар, аныяк оолдар демир хомуска аялгаларны күүсеткеш, база-ла ындыг чедиишкиннерлиг болган.

«Мөген-Бүрен» колхозтуң үндезилекчилериниң бирээзи, кедээниң бот-тывынгыр уран чүүл фестивалының лауреады Хертек Мыйзон «Өдүген-Тайганы» таланчыг бадырарга, көрүкчүлер ону катап-катап сценаже чалаан, профессионал артист эвес, хар-назыны база улгады берген кижиниң үнүнүң арыын, өткүдүн улус магадавас арга чок.

Мөңгүн-Тайганың уран талантылыгларының соонда сценаны улуг-хемчилер ээлепкен. Олар «Ленинниң партиязы», «Төрээн чурт дугайында» деп ырлар-биле концертин эгелээн. Районнуң ниитики херектер килдизиниң ажылдакчылары «Арткан амыдыралывыс» болгаш «Кап-кап» деп ырларны багай эвес күүсеткеннер. Танцы бөлүү «Лимбилиг кыстарны» күүседирге көрүкчүлер адыш часкааннар.

Улуг-Хемниң бот-тывынгыр артистериниң концертинде, кайы-даа районнар-биле бир дөмей, сыгыт база кол черни ээлээн. Тыва улустуң ол уран талантызын «Улуг-Хая» совхозтуң малчыны Тумат Кара-оолга баштаткан бөлүк кижилер чедиишкинниг күүсеткеннер. Ак-Туруг школазының кижизидикчи башкызы Л. Моңгуш «Чечен биле Белекмаа» деп операдан Белекмааның ырын көрүкчүлерге ханызы-биле таныштырганын жюри демдеглээн. «Чурттаар, ажылдаар болгаш өзер» деп шүлүктү Торгалыгның участок эмнелгезиниң сестразы Н. Масолапова багай эвес номчаан. Саанчы Н. Моңгуш В. Маяковскийниң «Ленин» деп шүлүглелинден үзүндүнү база солун, утка-шынарлыг чугаалааш, база-ла ындыг чедиишкинниг болган.

Концерттиң программазын национал номерлер-биле байыдар сорулгалыг улуг-хемчилер чаа танцы «Лимбилиг кыстардан» аңгыда демир-хомуска аялгаларны, «Аскак-Кадай» деп көргүзүгнү база кииргилээннер. Олар база көрүкчүлерниң сонуургалын чаалап алган.

Дүъшке чедир бо үш районнуң бот-тывынгыр артистери белеткээн концертерин хоор чоңга бараалгадып четтиккен. Ында көрүкчү кижиниң сагыш-сеткилин сергедип, сонуургалын хаара тудуп кээр номерлер хөй. Ол чорук бо районнарның багай эвес белеткенгенин көргүзүп турар.

УЛУСЧУ ЧОГААДЫЛГА ФЕСТИВАЛЫ

Мөңгүн-Тайга дугайында каш сөс. Районнуң уран чүүл коллективиниң белеткээн номерлериниң шынары эки, күүселдези база багай эвес, көрүкчүлерниң сонуургалын чайгаар-ла хаара тудуп кээр. Ынчалза-даа кеткен хеви эрги, мурнуку чылдарның байдалындан уштунмаан деп болур. Оон аңгыда шойдунчек номерлер база бар. Чижээ «Малчын» колхозтуң бригадири С. Шугуур «Коңгургай» деп тыва улустуң ырызын бедик темпилиг, оон-даа чараш, сонуурганчыг кылдыр күүседип болурунуң аргазы турган. Ол ону чедип ап шыдаваан.

Шак ындыг янзылыг четпестер үстүнде районнарның кайызында-даа бар.

Найысылалга изиг түлүк эртип турган улусчу чогаадылга фестивалының үшкү хүнүнде ноган театрга Тожу, Бай-Тайга болгаш Чөөн-Хемчик районнарының бот-тывынгыр артистериниң солун концерттери база болгулаан. Мооң мурнунда эртип турган республика фестивальдарынга болгаш көргүзүглерге ук районнар шаңналдыг черлерни ап, каш-даа удаа тиилекчи боол келгеннер. Ынчангаш көрүкчүлерниң сонуургалы онзагай.

Ырак-узак, байлак чараш Тожунуң бот-тывынгыр артистери сценага кестүп кээрге, көрүкчүлер байыр чедирип, адыш часкап уткааннар. Оларда бир-ле дугаарында демдеглексенчиг чүүл, сценаны концерттиң утказынга дүүштүр шимеп-дерип алганы, ойнакчыларның идик-хевиниң таарыжыр янзы-бүрү өңнүг, хээлиг чараш-каазы көрүкчүлерниң сеткил-сагыжын чайгаар-ла хаара тудуп, хайныктыра бээринде. Ол талазы-биле тожулар черле эрес-шудургу белеткенгенин айтыр апаар. А номер бүрүзүнүң күүселдези, утка-шынары — кол чүве бо-ла болгай. Тожунуң бот-тывынгыр артистери олче кичээнгейни кошкатпаан. Оларның концертиниң каасталга-шимелдези, идик-хеви чамдык номерлерниң утка-шынарын болап көрүп орарга, чечек, чимистиг арга-эзим шыпкан, кыңгырткайындыр ырлап бадып чыдар хемнерлиг, балык-байлаа мойтуладыр чемнээн кылаң хөлдерлиг Тожунуң байлак делгемнери чайгаар-ла сагышка кирип кээр. Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы В. Тамдын-оолдуң «Байлак Тожу делгемнери» деп шүлүүнүң мындыг каш одуругларыла үстүнде чугаалаан чүүлдү бадыткап турар:

Делегейде аттыг-чарлыг
Делгем Сибирь кежир аккан
Улуг-Хемниң эге бажы
Улуг чурттуң кезии Тожу.
Өлүк, диинии Төрээн чуртка
Өргүп тудуп бараалгаткан
Байлак Тожу делгемнери
Бараанындан чурумалдыг.

«Өдүген Тайга», «Тайбың болгаш күш-ажылдың марыжы» деп ырларны хөйнүң киржилгези-биле, чаңгыс кижи дег, эки чараш күүсеткен. Оон эгелээш-ле тожуларның концерттериниң барык номер бүрүзү солун боол, көрүкчүлерниң кичээнгейин кошкатпаан. Төрээн черинге ханы ынакшыл сиңген, патриотчу аян-хөөннүг ыры, шүлүк, танцы-сам болгаш өске-даа көргүзүглер оларда хөй болганы өөрүшкүнү хайныктырып турар. Хөйнүң кужу-биле күүсеткени «Тожунуң сюитазы» деп танцылыг көргүзүү көрүкчүлерниң кичээнгейин хаара тудкан. Ону чогаадып тургусканнар төрээн чери Тожунуң каас-чараш бойдус чурумалын, оон эрес, быжыг тура-соруктуг күш-ажылчы кижилерин танцының аянныг-биле чуруп алдаржыдарын оралдашкан. Олар ол сорулгазын күүседип шыдаан, жюри ол көргүзүүнү эки деп үнелээн. Тоора-Хемниң Культура бажыңының ыры ансамбли «Делгемнер ажыттынган» деп ырыны орус дылга тергиин эки ырлааш, түңнел концертке киржир эргени чедип алган...

Бай-тайгажылар сценада кестүп келген бо-ла болгай. Ак-көк көжеге хөлбеш кылдыр ажыттынары билек, зал долдур олурупкан көрүкчүлерниң адыш часкаашкыннары чиртиңейни берген. Оларның концерти «Ыры болгаш күш-ажыл-биле Төрээн чуртту алдаржыдаал» деп девизтиң адаа-биле организастыг, хей-аът кириишкиниг, шалыпкын байдалга эрткен. Бай-тайгажыларның концертин ниити күүселделерден эгелээш, ийи-чаңгыстын ыры, танцызынга чедир янзы-бүрү темалар-биле байлак программалыг боол тургустунганын эскерер бис. Ук коллективтиң уран чүүл удуртукчузу бот-тывынгыр композитор Чүлдүм-Сүрүн Базыр-оолдуң аңаа киирген үлүг-хуузу эвээш эвес болган. Ылангыя «Мурнуку одуругда чоруп турар бис» деп хөйнүң ырын орус дыл кырынга, а «Эрге-шөлээ» деп ырны тыва дылга аянныг чараш күүсеткеш, жюриге эки деп үнелеткен. «Эрге-шөлээ» деп ырның төнчүзүн сыгыт аяны-биле борбаннадып төндүргени бир янзы, онзагай болганы көрүкчүлерни магадаткан.

Бай-тайгажылар хөйнүң күүседир номерлеринче кичээнгей салганы черле көскү. Ону белеткеп, идик-хевин безин таарыштырып алыры ындыг-ла белен эвес болгай. Аңаа хөй үе-шак, улуг күш негеттинер. Оларның ындыг күүселделери көрүкчүлерниң сонуургалын хайныктырып, адыш часкаарынче чайгаар-ла албадап турган. Сценага чаңгыс аай хевирлиг, чараш, шевергин кылдыр чазап кылган бызаанчылар туткан бөлүк күүседикчилер үнүп келген. Оларның күүселдези-биле тыва аялгалар хоюг, өткүт, делгем чаражы-биле чаңгылап турган. Ол-ла бызаанчыларның үделгези-биле «Сүт-Холүм» деп ырны садыгжы Т. Чанзалмаа черле аянныг, далаш чок, хостуг күүсеткен. Элээн хөй кижи киржикчилиг хомусчуларның, баянистерниң күүсеткен номерлерин көрүкчүлер сонуурган магадаан. Бай-тайгажыларда черле ынчаш уран-чечен номчулга-даа, янзы-бүрү танцы, ыры-даа арбын. Оларны чон мурнунга шынарлыг, чараш күүседир дээш кызымаккай белеткенгени-даа көскү. Районнуң эмнелгезиниң эмчизи А. Артаа хоочун чогаалчы Е. Сарыг-оолдуң «Оттут-терге» деп чечен чугаазын аянныг чараш, өткүт, тода номчуурга, көрүкчүлер адыш часкап, катап-катап дилеп турган.

Бистиң амыдырал-чурттал-гавыста хөлегелиг талалар ам-даа бар-ла болгай. Ону шүгүмчүлелдиг чидиг сөзү-биле ол чиртирип оралдажып турар бис. Бо удаада бай-тайгажыларның уруглар ансамбли «Каттырынчыын» деп оюн-баштак ырны өткүт, чидиг, эрес, шалыпкын күүсеткен.

Чөөн-хемчикчилерниң бот-тывынгыр талантылыг кижилериниң дугайында чугаа көрүкчүлерниң аразынга дыргын чоруп турган. Оларның концертин көрүксээннер-ле хөй.

— Фестивальдарга, уран чүүл көрүлделеринге каш-даа удаа бирги черни ап келген улус ам база шыырак-ла ойнаар болар—дээн янзылыг чугаалар көрүкчүлерниң аразынга бо-ла дыңналгылаар.

Чөөн-хемчикчилер, шынапла, адын сыкпааннар. Ниитизи-биле оларның концерт программазында көрүксенчиг, дыңнаксанчыг онзагай номерлер хөй болган. Оларның сцена-каасталгазы-даа, идик-хеви-даа эстетика талазы-биле чараш көрүштүг болганын айтыр херек. Ук концертте профессия талазы-биле янзы-бүрү, назы-хар талазы-биле улуг-даа, аныяк-даа кижилерни хаара тудкан. Ол чорук чоннуң иштинде биллинмейн чораан талантыларны шилип үндүрер ажылдың эки тургустунганын, уран чүүлге хандыкшылдың күштүүн херечилеп турар. Хоочуннардан хөгжүмчү К. Дамдынның, сыгытчы-хөөмейжилер О. Маржымал биле О. Хунаштаар-оолдуң адап болур, бо удаада база-ла уран талантызының өзүлдезин көргүзүп, көрүкчүлерниң сагыш-сеткилин улам хайныктырган. Программаза бот-чогаадылганың номерлери элээн хөй таваржып турары өөрүнчүг. Чүге дээрге ук фестивальдың сорулгазы чоннуң иштинде уран талантыларны илередип тывары, чогаадыкчы дилээшкиннерже дидим кирери-ле болгай. Бо талазы-биле ук концерттиң киржикчилери Ю. Сундуйнуң «Дыңна, Тыва» деп ырызын, Б. Моңгуштуң «Чадаапаның кожаңнары», Лина Доңгактың тургусканы «Сигенчилер» деп танцызын эки чогаадылгалар деп санап болур бис. Чүге дээрге оларда амгы үениң тынныжы ёзулуг амыдыралчы фактылар овур-хевир дамчыштыр илереп турар.

З. Балчыырактың тургускан «Сакманчылар» деп танцызы эстетиктиг көрүш-даа, утказы-даа, күүселде-даа талазы-биле жюриниң эң эки деп үнелелин алган. Чүгле ол эвес, чөөн-хемчикчилерниң концерт көрүлдезинде жанрлар аайы-биле янзы-бүрү солун номерлер хөй болгаш түңнел концертче-даа кирген-нери бар, бирги, ийиги чергениң дипломнары-биле шаңнатканнары-даа бар.

Улусчу чогаадылганың уран чүүлүнүң бо республика фестивалы чоннуң уран чүүлге хандыкшылының өзүлдезин, бедик организастыг чорукту көргүскен. Кедээниң бот-тывынгыр коллективтери моон соңгаар-даа ажылчы чоннуң күш-ажылчы сорук кириишкинин улам бедик көдүрүп кээр кайгамчык номерлерни чогаадыкчы ёзу-биле дилеп тывар дээрзинге бүзүрээр бис.

Д. ЧЫДЫМ.
Э. КЕЧИЛ-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың эмчи училищезиниң сургуулу Серафима Будаева (үстүнде) «Чалалга» деп бурят ырыны хылдыг хөгжүмге ойнавышаан, ырлап орары; Ак-Довурактың Культура ордузунуң ажылдакчызы Любовь Бюрбю күүселде үезинде; Мөңгүн-Тайга районнуң бөлүк сыгытчылары (солагай талазында); Чөөн-Хемчиктиң уран чүүл коллективи «Сакманциктер» деп танцыны ойнап турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

БАЙЫРЛЫГ, ФЕСТИВАЛЬ!

Улусчу чогаадылганың бирги Бүгү-эвилел фестивалының ийиги ээлчээниң республика көрүлдезиниң түңнел концерти эрткен воскресеньеде Гастелло аттыг парктың ногаан театрынга болган. Үш хонукта үргүлчүлээн фестивальдың эң шилиндек номерлерин аңаа кирген. Чадааннаның Культура бажыңының нийти ыр бөлүү концертти ажыткан. Ю. Сундуйнуң С. Сүрүн-оолдуң сөзүнге бижээни «Дыңна, Тыва» деп нийти ыры көрүкчүлерни база катап таалады берди. Совет Эвилелиниң эң аныяк автономнуг республикаларының бирээзи — Совет Тыва бодунуң уран талантыларының дээжи көргүзүглерин шыпап-ла мага ханып таалап дыңнап тургапзыг...

Улусчу уран чүүл талантылар-биле байлак. Чаңгыс бо фестивальдан безин алгаш көөрге, кайы хире-дир. Чаа танцылар чежее! Чүгле түңнел концертте безин улуг-хемчилерниң «Лимбилиг кыстары», Чадааннаның Культура бажыңының «Сакманциктер дугайында» танцызы, тес-хемчилерниң «Ча адыкчылары» дээш кайызын ол дээрил.

Түңнел концертке ыры ансамбльдери база хөй кирген. Самагалдайның Культура бажыңының эр улустуң ыры ансамбли, Каа-Хемниң «Сибирячказы», Таңдының «Металлург» Культура ордузунуң херээженнер ансамбли, Тожунуң кыстарының ансамбли... Анатолий Кимлык, Татьяна Сат ыпкаш мооң мурнунда-ла ат-сураа үнүп турган ыраажыларга Любовь Бюрбю, Серафима Будаева ыпкаш аныяк аттар база немешкен. Уран номчулгага сундулуглар база кайы-даа коллективте бар. Олар боттарының чогаадылгаларын, бедик кедурлүүшкүннүг патриотчу шүлүктерни, шоодуг аймаан болгаш проза чогаалындан үзүндүлерни номчуп бараалгадып турар. Ылаңгыя түңнел концертке улустуң чогаалчызы Степан Сарыг-оолдуң «Оттуг терге-зин» Бай-Тайгада эмчи Анатолий Артаа шынап-ла кончуг эки номчаан. В. Маяковскийниң «В. И. Ленин» деп шүлүглелинден үзүндүнү Улуг-Хемден саапчы Н. Моңгуш тергиин номчаан.

Концерттиң түңнелинде Кызылдың ыры болгаш танцы ансамбли, республика фестивалының каттышкан нийти ыры көрүкчүлерге аян туткан.

Байырлыг, фестиваль!

Бистиң корр.

Республиканың арга-арыгларында өрттер-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели 1976 чылдың апрель 27-де айтыышкыны-биле арга-ыяш ажыл-агыйының болгаш райкүүскомнарның чөпшээрели чокка транспорттуң бүгү хевирлери-биле кижилерниң арга-арыгже кирерин өрт халавы үнгү дег бүгү үениң дургузунда хоругдаан.

АВТОМАТЧЫТКАН

«Найырал» кинотеатр найысылал Кызылда долузу-биле автоматчыттынган. Оон автоматчыдылгазының комплектизин Ростовтуң дурнула-га-шинчилел киномеханика заводунга кылган. Оон ужурундан кино үндүрүлгезин аажок экижээн. Кино көргүзер мурнунда аппаратты шуут ыяк белеткеп алыр. Оол сеанс үндүрер мурнунда механик «Эгелээр» деп бижин каан кнопканы безиптарга, автоматика ажылдап-ла эгелээр. Караңгыладыр чырыкты кожуптар, экран мурнунда кожеге боду-ла ажыттына бээр. Кино үнүп турар ойде хөй сеансылыг фильмнерниң кезектериниң аразында шилчидилгезин база-ла автоматчыткан.

Сеансының төнери база-ла автоматчыттынган, көрүкчүлер залы чоорту дески чырып, кээр кожеге-даа хагдынар.

«Пионер» кинотеатрның техниктиг удуртукчузу П. Немкин ол автоматчыдылганың нарын башкарылгазын боду ыяк өөренип алган. Ам ында база-ла автоматчыдылганы ажыглап эгелей берген. А бо чылын «Каа-Хем» кинотеатрын база автоматчыдарын планнаан. Ол чорук кино көргүзүлгезиниң шынарлыг болур чоруун хандырып, көрүкчүлерге таарымчалыг байдалды тургузаар.

В. ГРУДИНИН.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 1-ДЕ
МОСКВАДАН

9.10—«Чоннуң мастерлери».
9.40—«Хөглүт аялгалар». Аныяк ыраажыларның концерти.
10.40—«Вулканның үндүр аттыгыышкыны». Эртем-шинчилелдиг фильм.
10.50—11.00—Чапсар.
11.00—Медээлер.
11.10—Уругларга фильм. «Ура, бисте дыштаныылга эгелээн!». Уран-чечен фильм.
12.20—«Гомер. Одиссея». 1-ги дамчыдылга РСФСР-ниң улустуң артизи С. Кочарян номчуур.
13.20—«Музыкалыг чагыг». А. Бородин. № 2 симфония номери.
13.55—«Өг-бүле чугаазы». Дамчыдылганы педагогика эртемнериниң кандидады, академияның корреспондент-кежигүнү З. Мальков чорудар.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Каржы-доңгун хуусалым». Уран-чечен телефильм.
18.45—Телемедээлер.
18.55—«СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Дамчыдылга.
19.25—«Ивенецк шыргайының чажыды». Документалдыг фильм.
19.35—Телемедээлер.
19.50—Чарлалдар, рекламалар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—Спорт программазы. 1. «Спортлото» тиражы. 2. Футбол талазы-биле ССРЭ чемпионады. «Торпедо» — «Динамо» (Москва) 2-ги тайм. В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга.
21.15—«Бөгүнгү эртем».
21.45—«Мөңге кыйгы» деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң премьеразы, 1-ги сериязы.—«Акызы».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дагларга 15—20, өскелеринге 23—28, Кызылга 24—26 градус чылыг болур.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ

КИНО

ИЮНЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Канчап барганың ол?» 10.00, «Хүлээп алырынче базым» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.00, 10.15, «Ам ынчанмас мен» 11.30, 15.40, 17.00 «Зита биле Гита» (2 сериялыг) 12.55, 18.25, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Пиноккионуң ужуралдары» (2 сериялыг) 15.00, «Ээр-дагыр чедиишкиннер» 17.50, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бодун адын болап чор» 14.30, 18.30, «Тамчыктыг амыдырал» 16.30, 20.30 шактарда.

«ЛЕТНИЙ»: «Шагда ол чайын» 15.00, «11 изегел» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцияның адрези: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжа амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17151 ЧАГЫГ № 1347.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00160.